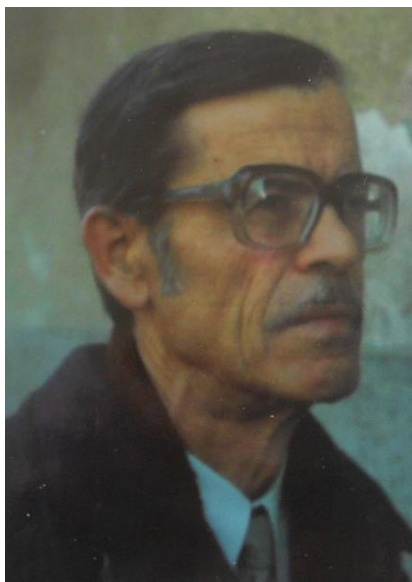

Данило Б. КОЦИЋ

ТРЕНУЦИ ЛИРИКЕ
&
БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ
ЖИВОТ И МИСАО

МЕДИЈА ЦЕНТАР
Лесковац
2023.

Данило Б. КОЦИЋ

ТРЕНУЦИ ЛИРИКЕ & БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ ЖИВОТ И МИСАО

*(критички осврт – хрестоматија и
коментари: живот и дело најбољег
лесковачког песника)*

Професор Борислав Бора Здравковић
и новинар Данило Коцић

ПРВО ИЗДАЊЕ
Лесковац
2023.

Едиција:
најбољи лесковачки писци

БОРА

Бори Здравковићу

На вечерњем небу изнад уснулог града
Блистава, сјаји једна звезда више
Ваздигао се песник високо, до вечности
Добричина, душа мека, људина
Шта да вам кажем, нема збора
Није више таквих к'о што бејаше
Професор, поета, Здравковић Бора
Улице града остадоше тужније
Не мери их лаганим ходом боем
Стихотворац златастих јесени
За које мисли да нису његове
Осамљен, бременит временом
Шапуће нујно, "Туђе су то јесени"
Што тако мучно самују у мени
Кафана су празније и немуште
Без његових мудрих досетки
Казаних уз горку резигнацију
Над чашом пунијом чемера
него пића
Ми, који учисмо од њега поезију
И како се испијају чаше горчине
Остадосма само бедни аматери
У тешком првом, и другом занату
Далеко иза њега, нема више збора
Један, јединствен и недостижан
Бејаше и остаде, боем и људина
Тихи човек, узор песник, Здравковић Бора

*Светолик Станковић,
књижевник*

Серија:
Најбољи ствараоци Лесковца

Уместо увода

ПОНОЋНИ РАЗГОВОР - После поноћи (у Лесковцу, у свиме стану) разговарам са Бориславом Бором Здравковићем, (Брестовац, 13. јануар 1930, Лесковац, 2012) професором, песником и боемом. Овај интервју посвећен је 75. годишњици његовог живота и 50. годишњици стваралаштва.¹

Песник, позоришни критичар, професор Борислав Здравковић није много писао, али су готово све његове песме прави „медаљони”. Последњу збирку *На падимана сна*, која је, заправо, одабир његовог песничког рада, објавио је 2000. године, а једно поглавље *Нашег стварања* (уредник Димитрије Тасић) посвећено је овом великом песнику.

Прошло је подоста година од првог сусрета. Много тога се променило, али се чини да сте остали исти. Као да је време Ваш савезник. Можда би зато било zgodно да разговор чнемо прозаичним питањем: како данас живи професор Борислав Бора Здравковић, несумњиво најбољи лесковачки песник?

- Понекад нам се чини да су нам звезде наклоњене, да време стоји, а оно неминовно лети. Догурах, ето, до старости, а као да сам пре само неколико залазака Сунца био студент! Време није савезник људи, оно пролази можда најбрже када нам се чинило да стоји. Одлазе дани младости, сустиже средње доба и када вам се учини да се време примирило као поветарац, стигли сте до самог

¹ Интервју објављен у *Нашој речи* у 6 наставака. Први део појавио се 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005.

краја. То што неки мисле да сам остао исти као и пре деценију-две само је привид. Не виде ме добро непријатељи, а пријатељи би хтели да останем у њиховим очима бар у годинама када пристижу прве седе власи. Каткад себе видим као да сам онај исти Бора из професорских дана. Срце некако младалачки затрепери, али брзо систиже сивило дана и све постаје једна обична људска празнина. Пристигло је време када се мора размишљати о ономе што се дочекује по усуду времена.

Борислав Бора Здравковић слови међу истинским поштоваоцима лепог песничког израза за талентованог песника, а међу пријатељима и за великог боема. Да ли су одлични песници истовремено и боеми или је то схватање оних који и даље живе у романтизму?

- Често сам разним поводима и у бројним разговорима могао да чујем то питање. И увек ми је било неугодно да понављам исти, прастари одговор. Дobar песник није увек боем, ни обрнуто. Себе и не сматрам великим песником, ни великим боемом. За себе бих могао да кажем да сам, можда, и боем, али ако сам и најмање песник, по мишљењу оних који су меродавни да оцењују моје писање, срећан сам човек. Поезија је мој живот, то је моја природа. Када сам започео да пишем, схватио сам да сам ушао у луку која има боју среће. Да није песама, моја душа би била празна. Волим тај песнички колорит, волим да живим ван свакодневних правила. Дабоме, није то увек наилазило на одобравања моје околине, али сам сматрао да је то мој живот, као и живот пријатеља и мојих најмилијих укућана, ствар самоизбора. Изабрати властити пут живота, макар то изгледало привидно, нема сумње, привилегија је због које вреди и сам живот жртвовати. Знате, ако бисте ме питали да ли себе више сматрам песником или боемом, одговор би био: „Моја душа је боемска!”

Почели сте да пишете као средњошколац, а најбоље песме сте створили када Вам је било двадесет и неколико, највише тридесет година. Да ли је младост време песничке зрелости или се понајбоље песме стварају у поодмаклим годинама?

- Питање је доиста смислено. Драго ми је што сте га поставили. Знате, најбољи песници настају онда када најмање знају. Узмите све наше песнике. Сви су били одлични када су били сасвим млади. Изузетака има, али у историји песништва они не чине правило. Моја песничка радионица најбоље је радила када нисам знао шта заправо пишем. Душа је диктирала игру речи, а мени је остало да их само бележим. Колико сам у томе био вешт, друго је питање. Младост и поезија су јединствени животни круг. Све године после тога могу бити и дани песничког сневања али се то није догодило у мом случају.

Да ли у ово зрело доба, у време када се своди биланс живота, када вероватно и Ви покушавате да резимирасте пролазност дана и људског трајања можете да напишете песму по којој ћете бити препознатљиви као што Вас, на пример, знамо по неким врхунским песмама из најраније младости?

- Немогуће! Сада када највише знам, могу најмање да напишем! Песник, ако себе сматра песником, временом постаје преосетљив на све што се догодило око њега, а још осетљивији на унутрашњи дамар живота. Тада из властитог бежања да ће бити слабији, ретко започиње да пише. Када то и чини, ради споро и са осећањем велике одговорности и према себи и према песмама које су постале саставни део његових животних снова. То је случај и са мојим, ако тако може да се каже, позним песничким стваралаштвом.

Да ли би нова збирка Ваших песама, ако би се ових дана појавила, мање вредела од оне прве или су таква

поређења само ствар за промишљање оних којима је главна вокација критичко разматрање песничтва истинских мудраца?

- Зна се да има доста примера који потврђују да су касније песничке творевине боље од првог израза. То говори да многи песници временом сазревају. У мом случају, убеђен сам, ниједна нова песничка збирка не би више вредела од оне настале у младости. Песнику је досуђено да ствара млад. Како године пролазе, могуће је писати мудрије, можда би песнички израз био модернији, али би све то за мене мање значило од мојих младалачких песама. Поезија није мудрост, она је осећање. Мудре песме, ако уопште и постоје, нису праве песничке творевине. То је, можда, и разлог што су нове песме сада мој редак сапутник. Глупо је да сада пишем песме. Неће ми веровати. Сада и не могу више да волим као када сам био млад, а без љубави нема ни добре песме. Живот је осенчен болом, а љубав – која се рађа у младости и само у том времену истински битише – чини нас срећним. Када ње нема, остаје само дубока празнина, неизречива туга и осећање немоћи.

Већ неколико година нисте објавили ниједну песму. Ако смо Вас разумели, и поред јасног схватања да се добре, истинске песме, пишу само у младости, Ви и даље стварате, али, нажалост, не објављујете. Убеђен сам да би Ваши пријатељи, љубитељи Вашег песничког мудровања, желели да виде макар неку од песама створених последњих година. Да ли ћете им услишити ту молбу?

- Песник не може без поезије. Ствара је и када ћути. Старост се боји тишином. Пишем да победим тишину, али не објављујем. Мање сам инспиративан него некада, а више сам критичан према себи. Младост ми је доносила сигурност, како су колена почела да клецају, осећам као да сам невера својег животног сна. Пријатељима треба помоћи да ме памте по најбољој

слици. Не верујем да ћу је улепшати новим песмама, али сам због љубави према њима спреман да понудим део својих најновијих животних сновиђења. Јер, песма, то је сан, који траје целог живота. Зато су, можда, и песници „најдужи сневачи”.

Самокритичност је Ваша врлина. Да ли је то један од разлога што сте писали мање него што је могло да се очекује?

- Једно је шта људи од вас очекују, а друго је шта човек жели од живота, шта жели од снова, а поезија је, рекох, за мене била само сан. Знам многе амбициозне људе. Написали су на стотине и стотине песама, објавили више збирки, али нису исказали свој таленат, јер га, можда, нису ни имали. Код нас свако може да напише и објави књигу ако има пара. Вредност људског стваралаштва, посебно песничког, не мери се по броју објављених песама него да ли су у стању да оставе траг у души читалачкој. Лоша песма је, у ствари, нека врста кошмара. Заморна је и за оног који ствара, а и за оног ко сазнаје тај сан. Лоше снове не треба другима причати, боље их је што пре заборавити. Од живота сам очекивао мање него што ми је подарио. Живот – то је трен. Цели људски век је сан о лепоти наредног дана. Данас – то је пролазност, сутра – то је вечито надање. Остало ми је да сањам почетак сутрашњег дана. Време између данас и сутра је вечита празнина. Лутајући, сањајући, трчећи кроз живот, желео сам да испуним ту вечиту празнину.

Коју бисте песму издвојили као врхунац Вашег стваралаштва, шта је посебно обележило Ваше песничко дело. Да ли, другим речима, има стихова у које сте посебно заљубљени?

- Увек је тешко учинити такав избор. Родитељи су понајвише стрепели због оне деце која су била најмање талентована, која су показивала најслабији успех. Можда су зато њих више волели. Зато ми се каткад чини

да су ми, условно речено, најслабије песме и најдраже. Створене су у предању, можда у варљивој нади да ће бити најбоље. Јер, када човек пише песму није ни свестан њене стварне вредности. Тек патина времена доноси или односи сјај. Из ове старачке визуре можда би најприродније било да издвојим песму у којој трагам за животом, а још га нисам срео:

*Није моја, туђа је ово јесен
ја и живот мој још се нисмо срели
и када ћутим над собом занесен
то неко други моје речи вели*

*Сакриће тугу дрвореди свели
И лист у коси са звезда отресен:
проћиће младић пијан и занесен,
што нема ништа и не зна шта жели.*

То је мој живот. И сада сањам неко друго време. Човек који не сања, предодређен је за вечито умирање.

Верујем да су ово Ваши најбољи стихиви? Они одсликавају песничку душу и његове животне пориве. Да ли бисте волели да буду уклесани на Ваш надгробни споменик?

- Осећам се збуњеним. Моја честа опсесија је пролазност, раније је била љубав. Сви завршавамо на исти начин: одласком без повратка! Љубав – то је живот; смрт – то је вечита пролазност! Невоља је у томе што она неизоставно долази, без призива и наде за опроштај. Стихови из „Варијације на тему јесен” су мото мог живљења. Можда је њихова лепота у једноставности. Живео сам свој живот, а да прави нисам ни срео. Нико, у ствари, свој прави живот није проживео. Чини ми се да смо сви ми проживљавали неке туђе животе.

Шта је за Вас рађање и умирање, шта је, заправо, оно што се зове „животни видокруг?“

- О томе сам доста и разним поводима говорио. Можда би најбоље могло да се каже да је љубав рађање, а смрт љубав која у неповрат умире. Између те две крајности су упаковани наши изгубљени дани. На стотине, на хиљаде дана је ту да би направили некакав ред, да би затворили године које су минуле, а само су повремена сванућа која памтимо по сусретањима и растанцима. Живот тако постаје једна голема белина док не пристигне вечита тишина.

У песмама из Ваше најраније младости, па и целом Вашем стваралаштву, готово да нема речи о смрти, али је ту стална тема о људској пролазности. Можда и сама пролазност најбоље одсликава смрт и наше животе?

- Смрт је лоше римовани живот. О томе нисам писао. Писао сам о јесени, која понајбоље асоцира на пролазност свега око нас. Постао сам, попут многих, заробљеник метафизике живљења. Моје размишљање о животу, о људској пролазности, није ништа другачије него што промишљају други људи. После смрти може да пристигне само нова смрт. Остаје само да се надамо да ће нам она бити сношљивија од оне прве и да ће, можда, та друга смрт неког истински растужити. Можда је чудно, али није разумљиво људском уму што се неки радују лоше римованом животу. Знате, некада је и смрт једино избављење које човеку преостаје. Смрт, дабоме, не треба призивати, али када је то излаз из тунела, боље је да дође. А обично долази подмукло и ненајављено.

Да ли се као песник, професор и боем бојите пролазности живота? Како гледате на то да једнога дана нико од нас неће бити међу живима?

- Никада нисам имао потпуно изграђен став о религији, па сам био верник само по ономе што се мени догађало, по неким нејасним стварима које су ме окруживале. Зато сам и рано схватио да нема живота без живота, да нема пролазности без сутрашњег дана. Пролазност – то је наша судбина. Знате, можда је заједнички именитељ свих мојих песама чежња. Толико сам пута био тужан, а да ни сам нисам знао зашто. Сунце сија, ја тужан. Ништа ми није, ништа се није десило, све је на свом месту, око мене је чемер, сузе неиспакане и чежња за неким далеким, недосањаним пределима и неким недоживљеним љубавима. То је мој живот. То је Борина туга. Живот прост и чемеран као што је обично сваки живот. Љубав – то су моји снови. Чежња – то су моја недосањана јутра. Можда је ту заспала и моја песма. Можда сам најтужније песме написао пре тридесет, четрдесет година. Чежња је била тада моје најдуже бележење. После тога остала је само нада да ће чежњу заменити љубав. И би некада љубав, али чежња остаде да живи у моме срцу.

Када помињете те прве стваралачке трагове, било би занимљиво да нам кажете када сте написали прву песму и шта Вас је на то подстакло?

- Живот сам проживљавао као „распадан” човек. Никада нисам био део неког јасног круга и живот нисам ни доживљавао као делови два времена. Зато је, ваљда, и моја поезија збир комада мога бића; ту је на стотине парчади моје душе. Зато је можда и разумљиво што се не сећам тих првих песничких дана, али знам да сам прве озбиљније песме објавио као свршени основац. Нажалост, не могу да се присетим ниједног стиха, чак ниједне речи те песме. Једино се сећам женског лика, јер је прва или бар једна од првих мојих песама посвећена тој слици за вечита трајања.

Љубав је пристигла, дакле, изненада!?

- Изненада је пристигла болест. Као болестан сањао сам једну девојчицу. Чини ми се да је то била љубав на први поглед. Песма је била посвећена њој. Заљубљен и наиван дечак желео је да буде велики песник. По томе нисам ништа оригиналнији од хиљаде дечака који су прве своје песме испевали инспирисани праменом косе своје најближе другарице. Чист романтизам, платонска љубав. И опет сањива чежња. Тада се није ни родила идеја да ћу, можда, бити песник. Тада нисам ни знао шта је то песник. Ако сам га некако и замишљао, он није личио на мене. Осећао сам да сам човек из обичног живота, а песника сам видео као човека који је неко чудновато створење послало да нас научи животу.

Да ли сте касније, као студент, на пример, мислили да ћете бити истински песник?

- Не, не! Мени је и сада смешно што ме многи убрајају у песнике. То није била моја амбиција. Моји снови су били на другој страни. Чудно је, на пример, да мене људи више цене по мом песништву него по звању и ономе што сам дао за катедром! Како се више осећам? Знате, моја поезија – то је моје срце, а и тај мој професорски позив је моје срце. Тешко је то раздвојити. Могло би се рећи да ни сам не знам шта сам више!

Ваша биографија испуњена је и новинарством. Били се, дакле, и део „седме силе”. Шта о новинарству мислите и шта бисте били да неким случајем крећете поново у младалачку авантуру: професор, песник или новинар?

- На ово питање је најлакше одговорити с краја. Новинарство јесте узвишен занат, али – како су то лепо приметили умни људи – требало би га што пре напустити! Доиста сам га брзо и напустио, али сам му се и враћао. За мене је право новинарство цео живот. Да ли

бисмо, на пример, могли да замислимо наше животе без новинарства, без радија, телевизије и новина!? Сигурно не. Жалосно је, међутим, што су новинарству понајвише зла нанели они који су у њему и најдуже остали. Међу њима је доста „*поткупљивача лажи*” и то је мојој осетљивој души и највише сметало. Песник бих – бирајући између три понуђена заната – највише волео да будем, али се песник не може постати по жељи, него по песничком умећу. Између новинарства и професорског позива, предност бих увек дао педагошком раду. Најдуже сам радио као професор. Сусрети са ђацима су ме чинили срећним. И када су наше професорске плате биле исувише скромне, радовали смо се послу. Нове генерације младих уносиле су у наше животе истинску жељу да будемо још бољи, да постанемо њихови прави узор. Бити међу младима истовремено је значило и сам бити млад. Професорски посао је био и остао један од мојих најлепших младалачких снова. Ваљда и зато из професорских дана носим најлепше успомене. Да бисте боље схватили мој животни нерв, можда није лоше да кажем да су ми политика и историја увек били страни. То бежање од тог света било је и мој бег од грубералности. Симболично бих за себе могао да кажем да сам „*камен изван земљине теже, камен који лебди*”. Камен је и део моје песничке симболике.

Када сте, професоре Здравковићу, осетили да сте израсли у песника. Да ли је то сазревање било ненадано или је текло „као равна река?” Да ли Вам је и у којој мери годила позитивна критика и колико је то усмеравало ваш песнички ход?

- Када се човек суочи са болешћу, када над његовом главом стално лебди судбоносно питање живота и смрти, онда најчешће недостаје и жеља да се нешто ради, а понајмање ствара. У мом случају се догодила необичност. Почео сам да пишем песме. Тада, у нашој средини, није било много песника. Можда је то била предност. Убрзо сам се појавио прилозима у једном

гласилу средњошколаца. То је било инспиративно за друге песнике. Чини ми се да сам као песник, бар онако како су ме други схватили и разумели, сазрео веома брзо, готово преко ноћи. Уследиле су одличне критике, али се ласкавим оценама никада нисам заносио. Једноставно, био сам (не)свестан свога сна. И сада, као и у тим младалачким данима препуним идеала, схватио сам да се велики песници рађају, а не стварају критиком, позитивном критиком или, на пример, чланством у неком удружењу књижевника. Могао сам, између осталог, да будем међу том дружином, али ме такво администрирање није никада интересовало. Није то моја клетва, нити осуда оних који су и формално постали књижевници, већ је то једноставно лични став. Не мора се свима допасти, као што се свима засигурно не допада моја поезија, али ни многе песме свих тих бројних песника из тзв. удружења нису моја вокација.

За песму „Точак”, посебно за поједине стихове из ње, рекли сте да су Вам најдражи. Можете ли појаснити зашто баш те стихове издајате из целокупног песничког опуса?

- Они су моја судбина. Приличе као својеврсна порука са моје надгробне плоче. Знате, ту песму сам написао као сасвим млад, а она је постала мој свакодневни мото. Дана и године кад се то десило не сећам се, али, мислим да нисам имао више од двадесет. На примеру ове песме се понајбоље може видети како и сасвим млад човек, посебно ако је даровит песник – како сматра критика – може да каже дубоку истину о људској судбини, можда боље, потресније него старији песник. Такву песму у ово животно доба, уверен сам, засигурно не бих могао да створим. За тако нешто потребно је много снаге. Младост поседује неисцрпну енергију и зато су ти дани време незаборава.

Да ли постоји део дана који је Ваше песничко уточиште, да ли се посебно припремате, пре писања

или, једноставно, почињете да стварата без јасних идеја и порука?

- Најбоље песме сам написао када сам био најтужнији и углавном ноћу када нисам у стању да спавам због самоће и туге. Зна се да су велики песници били песници бола. Не може ниједан слободан човек да пише боље од роба, не може човек сит љубави да пише најбољу љубавну песму. Добру песму треба једноставно проживети и просањати. Писање је само последњи стваралачки напор. Оно важније догодило се у души. Без тога, нема ни добре песме.

У поезији се могу наћи одговори на многа питања. Дали су Ваше песме свевремене и универзалне?

- Ако се за моју поезију може речи да је поезија, онда је она универзална. Створена је у једном тренутку за све тренутке. Волео сам да читам велике песнике, али ми нико није узор. Једноставно, желео сам да копирам самога себе, скривене пориве властитих сновиђења. Чак и као професор, ниједног песника нисам посебно волео, али сам волео поједине песме појединих песника. Прави песници су препознатљиви по појединим или неколико стихова. Они су њихово најбоље вино. Све остало је само имитација. Знам да сам својим песничким изразом, посебно као средњошколски професор, био многима узор. Можда и зато што сам био некласичан професор. Сваки ученик је могао да ми донесе песму, да се обрати такорећи као „*старијем брату*” и ваљда је у томе и одгонетка што су ме ђаци, чак и они којима нисам никада предавао, ценили као песника и професора. Годио ми је што су ми се за савете, посебно када је у питању поезија, обраћали са радозналошћу и жељом да буду песници свога одрастања.

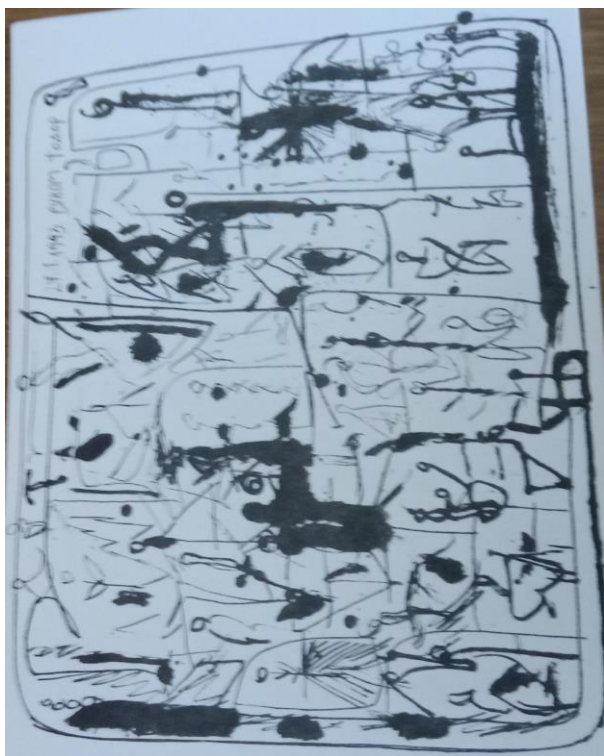
Као својерсна анегдота, кружи прича да сте једном ученику на писменом дали петицу због једне изузетно успеле реченице. Колико у томе има истине?

- Стварност је постала анегдота. Није реч само о једној реченици, јер сам прецртао четири петине рада, оставио један пасус и уписао „чисту петицу”. Оцена је била аполутно заслужена. Тај ученик је раније, да ствар буде занимљивија, због српског језика изгубио годину! Професор тог предмета, наравно, нисам био ја. Тиме прича није допричана. Ученик кој је, ето, сјајно, урадио писмени задатак, касније је постао – доктор књижевности! Ако сам мојом оценом имало томе допринео, поносан сам. Он је сада, не само одличан доктор књижевности, него и добар песник. Тако се догодило да једна дивна реченица или, можда, неколико њих, преокрену читав живот.

Познато је да сте студирали у Београду, центру српске културе, најснажнијем универзитетском граду. Како сте као „човек из провинције” доживели велеградски колорит? Да ли сте се, макар у почетку, уплашили београдске „калдрме”? Укратко, како бисте описали те дане?

- За Београд ме везују многе предивне успомене. Моји студентски дани, као и код већине, били су у знаку сиромаштва. Међутим, студирање, лепота Београда – све је то било довољан предуслов да доживим то време као својерсни дар. Моји родитељи нису били довољно имућни, али су желели да завршим студије. Одвајали су, како се то каже, последњи динар. Зато сам им захвалан. Београд је шармирао моју душу, инспирисао да будем другачији од оног Здравковића кога сам виђао на сликама. Београд сам волео, јер је прихватио и моје пријатеље. Незаборавна су предавања на Филолошком факултету, али и многобројна дружења, ти неформални часови живота. О Београду бих могао дуго и са много сете да причам. Али, морам да будем до краја искрен. Из

Београда сам се радо враћао свом завичају, долазио у Лесковац. Можда је та моја снажна везаност са овим, лесковачким поднебљем, понајвише утицала да највећи део свога живота проживим у овој средини. Да сам остао у Београду, сигурно бих успео, али би, такође сам сигуран, моје срце било стално тужно због „лесковачких сокака”. У Београд и сада путујем, али то више није град из мојих студентских дана. Велику варош се доживљава другачије у младости, а слике тог истог града гледане кроз старачке наочари пуне се непролазне туге. Ваљда је то и нормално. Да је другачије, можда би то била само још једна превара живота.

БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ

I

Борислав Бора Здравковић (Брестовац, 1930, Лесковац, 2012), професор Гимназије „Станимир Вељковић Зеле“, новинар, уредник Радио Лесковца и часописа *Наше стварање*. Збирке песама: *Тренуци лирике* (1967), *На падинама сна* (2000). Заједничке збирке: *Препознавања* (1962) у којој су представљени: Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић. Са песником Војиславом Истатковићем објавио је збирку песама *Она измеђи звезда и лишћа* (1987) Присутан у у бројним најугледнијим часописима. Члан је Књижевног клуба „Глубочица“, Удружења писаца Лесковац и добитник бројних награда за књижевност.

Лесковачки песник Борислав Бора Здравковић и по животној биографији и песничком трајању (пола века), али пре свега по начину певања и схватања поезије и живота, најоригиналнији је поета на јужносрбијанским просторима. Здравковић је својом поезијом, која има све одлике модерне лирике, *бежао од тзв. „модернистичких експозиција“* и *„нејасних кованица“* и у томе остао тврдоглаво доследан, па донекле и старомодан. Осећајући *„нови песнички звук“*, који њему као врсном песнику и професору књижевности није био прихватљив, клонио се писања, а када је то чинио, радио је са мером и у свом маниру.²

² Д. Коцић, Пола века песништва Б. Здравковића, *Наша реч*, 8. октобар 1999, Лесковачки дневник, јануар 2000.

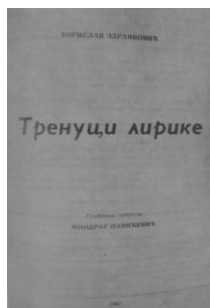
Здравковић је, видели смо из оцене Драгољуба Трајковића, али и ставова других критичара, које помиње у *Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва* већ првом самосталном збирком *Тренуци лирике* показао раскошан таленат и наметнуо се као зрео песник. Све остало је – историја.³

Здравковићева прва збирка, *Тренуци лирике* је књига несумњиве песничке вредности, и поред извесних падова и клонућа. Борислав Здравковић је песник напорочног талента, а у појединим тренуцима творац стихова антологијске вредности, које будући састављачи антологија српске поезије не би смели мимоићи. Јер, то су стихови који се памте, казују наизуст и воле.⁴

II

ТРЕНУЦИ ЛИРИКЕ – Клуб писаца при Радничком универзитету „Коста Стаменковић“ објавио је још 1967. године збирку песама Боре Здравковића под насловом *Тренуци лирике*.⁵

У предгову овој публикацији *Мирослав Миловановић*, између осталог, пише: „Песник је животно везан за домовину и њене људе чија је слика дата у неколико конкретних детаља које

³ Имао сам привилегију и част да се годинама дружим са Бором Здравковићем – у дописништву Политике, Културном центру, Радио Лесковцу, на бројним књижевним сусретима и најчешће у – кафанама. Остало је – остало!

⁴ Године 1962. у издању КК „Светислав Вуловић“ појавила се позамашна књижица поезије четворице песника под насловом *Препознавања*. У њој је око осамдесет песама чији су аутори Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић.

⁵ *Напомена*: Пренисимо предговор збирке Боре Здравковића *Тренуци лирике* аутора Мирослава Миловановића, који је објављен у *Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва*, Наше стварање, Лесковац 1973, стр. 84-89.

смиреним ритмом и једноставним казивањем откривају његове животне и поетске преокупације.

*„Ако сам нешто изван тебе, мога сна, био бих врт
у коме сваки цвет, сваки лист шапуће моју смрт.“
(Домовина)*

Та присна веза са родном грудом постала је доживљени израз његове поетске личности и поетска инспирација у којој нема националних оклоп, већ смиреним и исповедним тоном, полуслободним стихом и местимице слободном римом, песник нас уводи у животне просторе човека и указује на лепоту живота који сублимира етичке и хуманистичке координате људске егзистенције. Здравковић верује у човека, у његову ћутљиву приврженост родном огњишту.

*„Ништа ме не би утешило да немам две мајке
нити бих нашао циља
Једна ми је певала успаванке
и у дане кржаве истине описала мачем.
Другој сам ја племенитом сабљом косе резао
и певао занос на њеном задњем криштењу.“*

И зато је и стаменом мирноћом био спреман, увек, када су црни облаци запретили громом уништења, да им пође у сусрет, да у паганском чину осведочи и потврди универзум своје личности:

*„Када је полазио у рат,
отац их је обе пољубио и од сваке понео амајлије:
прамен црне косе и шаку црне земље“*

Здравковић је у том поразном врелу човекове личности нашао социјалне и родољубиве нити којим је исплео етичко језгро живота. На једноставном симболу конструисао је тихом резигнацијом лик нашег сељака у миру и рату. Тврд и огрубео у немаштини, нем и тих у суровој борби за живот:

*„С јесени је обавезно силазио у град
да од црне летине сваком понешто купи.
Зној јевтин па је ноћио на станичној клупи,
а сољу и пројицом толио вечиту глад.*

И том животу рат доноси омчу, пораз, али и светли тренутак етичког потврђивања и моралне узвишености:

*„У селу беше први на првој црној листи
и сам ископа земљу да би легао у њу“.*
.....
*„Што се све са њим збило, изговрићу тихо:
Ни гуњ не би поднео више. А затим омча
и пркосни поклич што нас у пламену зањиха.“*

У овој слици као да су се резонирали полетни стихови, ови и њима слични, повезани идентичношћу судбинског тренутка генерација:

-Славни мрите мад мријети морате“

Хуманистичка вибрација прожима елегични призив стиха, открива и указује на зрелост песничке мисли:

*На путу згажен плод цветаће у семену
из кога ће све љубави да се помире.*

Осећајући поремећај и неразумевање међу људима савременог света, Здравковић будно опомиње и указује на значај људскости и солидарности:

*Човек и човек
дисање у себи
.....
Човек у човеку
простор у бескрај
.....*

Том свету разумевања предочава:

*Човек на човека
ланци и пепео.*

И зато не игнорише тај свет, већ емотивно, али без позе, одмереном озбиљношћу, изражава свој животни кредо, хуманистичку ширину љубави:

*Ја имам једну жељу, блистав сан:
да љубав сиђе међу људе,
да срећа сваком шара длан,
да нове зоре смехом руде;*

*Да свака суза у сан процвета,
да корак срећних буде тих,
да сваки онај који клевета
презир и мржње буде свих.*

„Из ћачког споменара“ - зрачи тиха и носталгична сета, младалачки разнежена и елегично заденута „свирком из даљине“ у којој одзвањају акорди песимистичких сећања и пропалих нада. Али тај песимизам дубоко у себи крије сјај непролазних успомена из чијих искричавих варница светли лепота постојаност и вечите оданости „обали среће“ са које животне плиме и осеке не могу да однесу „сјај плавих ведрина“. Јер, у његовом шапутању распознајемо „душу која сања“ и која уноси неку невидљиву моћ у сваку реч, стих ис трофу. Те обичне речи су специфични облици лепоте у поетском ланцу асоцијалних идеја и контраста:

*Није моја, туђа је ова јесен:
Ја и живот мој још се нисмо срели.
И када ћутим над собом наднесен,
то неко други моје речи вели.*

Независно од ове привидне одсутности, Здравковићеву поезију прожимају праве вредности живота: у њој има и снаге и природне љупкости, зато је у многим стиховима и жесток и нежан. У песимистичком тону неких интимних песама као да назиремо сузу, али и ватру која племенито сажеже бол. У његовој песничкој природи оркестрирају за сваки дрхтај људског осећања којима пронице у срж да би им одредио праву меру и место. И зато је добар број ових песама права слика живота, поетски исказаног у његовој општељудској истини.

%

„Трагом палих звезда“ је циклус песама о младаљачком неспокоју који у илузионистичком лету доживљава празнохват разочарања, у коме је жена бег пред златним срцем, сјај и хладноћа чежње, суза у осмеху ишчекивања и најслађи напитака на ломачи патње. Она је недостижна отровница у цвећу жеља, перфидна мачка у лепоти голуба који у тишини опролећених нада хара у души песника и ствара ломотресе од којих се разгоревају ватре мртвих немира, чији пламенови постају лахори за расветавање неразумне сете. И када се опрашта од вољене жене, оптимистички удара у сетно звоно осећања да би је гануо до срца истином која метафорично прераста у звезду, у чијем сјају трепери суза растанка слеђена тишином неостварене љубави:

*Као што дође тако оде:
ништа ти нисам узео, ништа дао.
Овога тренутка само ми је жао
што људи теку као воде.*

Јер наш песник у љубави тражи пролазну песму, песму која израња из суза и чије висине назире у лету ка небу, лету који носи буру и кишу успомена које се памте до гроба. Међутим, Здравковић је своју елегичну лиру пригушио реком тишине да би се боље разнала бујна експресија његовог стиха, који је језгровит и

сочан, али без китњастих ђинђува и непотребног руха апстракције. Рима му је прилично немарна и зато је ритам и понекој песми широке руке чији неравномеран жубор ремети музикалност стиха и загрцне мело диозност мисли.

%

Тренуци лирике представљају талентованог и зрелог песника. Из њених стихова зрачи рефлексивна песничка физиономија која од песме жели да буде птица која буди и разуме и чија ће мисао, као лампа у ноћи, да окупља лептире. Оштар и сентименталан и зато елегично дрхтав, нежан и болећив и зато емотиван, он је сав окренут човеку који у овом песничком дневнику има младалачко лице које су прошарале боре живота.

Ова збирка саткана од низа најтананијих интима добија у графици *Миодрага Павићевића* једну веома успелу и скоро недељиву паралелу. И у овој другој личности сусрећемо се са скоро истоветном поетском природом која свој израз, свој свет, своја тражења, место стиха, налази у игри тамних и светлих површина.⁶

%

Са Војиславом Истатковићем, Здравковиће је 1987. године објавио збирку песама *Она измеђи звезда и лишћа* у којој су се нашле следеће песме највећег лесковачког поете: Жени, Љибав какву ја хоћу, Ако си пошла, Јесан, она и ја, Ја сам та гранчица, Жеља, Збогом, Неко те воли, Точак, Риме, Она између мене и свега и Ток.

⁶ Драгољуб Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац 1973, стр. 84-89.

III

НА ПАДИНАМА СНА - Шта су други написали о Бори Здравковићу не би могло да стане и у повећи роман. Овога пута, не сасвим случајно, изабрали смо неколико оцена, које су објављене под надзнаком „Други о Бори“ у његовој последњој збирци песама „На падинама сна“ (Лесковац, 2000).

Могло би се рећи, чега год да се латио овај рођени песник, аутор збирке „Тренуци лирике“, дало је резултата. Штета је – ко зна колико пута смо рекли – али то није само наш суд, штета је, дакле, што је мало писао.

Одговор на то и на многа питања свакодневног људског трајања даће сам аутор, а нама остаје да се једноставно замислимо над дубином његових порука које нам је упутио овај велики песник, професор, боем и пријатеље, пре свега оних који су хтели и знали да га добро слушају.⁷

%

Уметнички предиспониран, самосвојног гласа, књижевно образован, Здравковић је, несумњиво,

⁷ Борислав Здравковић, На падинама сна, Лесковачки дневник – Пресс клуб, Удружење писаца Лесковац 2000. године. Збирка песама „На падинама сна“ (старе и новије песме“), другачије названа „Песпопис“, уз опширан Предговор проф. др Тихомира Петровића, има следећа поглавља: „Трагом палих звезда“, „Она између мене и свега“, „Земља и рат“, „Из ђачког споменара“, „Подребрица“ и „На падинама сна“. Посебно поглавље је названо „Други о Бори“. Напомена: О раду професора Борислава Боре Здравковића у збирци „На падинама сна“, објављени су прилози Томилава Н. Цветковића, Рада Јовића, Николаја Тимченка, др Зорана Чановића, Данила Коцића, проф. др Драгомира Радовановића, проф. др Николе Цветковића и Драгана Тасића. Уредник издања је Данило Коцић, а рецензент проф. др Тихомир Петровића. Збирка, коју је технички уредио Чедомир Ђорђевић, штампана је у тиражу од 1.000 примерака.

остварио дело солидне уметничке вредности. Утемељено на модерним песничким начелима, његово дело носи нешто од филигранских песника парнасовског типа. Стављено на пробу структуралних анализа, оно делује одлично и поетично.⁸

Налазећи лирско упориште у мотивима и темама због којих су песници од искона умакали перо, аутор *На падинама сна* (старе и новије песме) у тренуцима искреног надахнућа, пројектује песничке слике натпросечног стваралачког домета. Теме око које се окреће свет његове поезије не могу се свести на неке одређене садржаје. Човек, жена, земља, слобода, која даје сјај и лепоту животу, речју, човеков живот – у жаришту су његовог интересовања и рефлексije. Инвентар његових мотива је, посве, покривен наносима сете.

У Борином стиху је, помогнимо се уобичајном фразом, неодвојиво певање од мишљења. У равнотежи између слике и поруке, у оклевању између звука и смисла, одвија се ауторов стваралачки кредо. Он тачно зна колико реч садржи могућих рима. Хармонија је „логика” његове поезије.

Борина поезија је у знаку једноставних и читљивих начела. Он има јасан поглед на ствари: песма је крајње отворена и комуникативна. Из његове метафоре не произилази нешто лоше, него – како каже једна лепа реч – само сведочанство нашег срца.

У чему је суштина његове поетике и тајна његове књижевне радионице? Пустимо нека одговор пружи сама песма „Кандило“: *„На зиду Света Марија,/ На поду црна шамија/ Утули, мајко кандило!/ Однесе вода градину,/ Оде живот низ падину.“*

Поетска реч писана искрено, растерећена конкретног значења, референцијалности – као и мисли о књижевном успеху – припада модерној поезији, под

⁸ Др Т. Петровић, Песник и дело, предговор збирци песама Б. Здравковића *На падинама сна*, Удружење писаца, Лесковац 2000, стр.5.

чијим се појмом обично означава нови укус и уметнички принцип, и битно другачији поступак. Здравковић није дидактичан песник. Он врло добро зна да је учинак литературе ништаван. Поезија је у служби племенитог ангажмана, она буди машту и фину осећајност; отвара човеку очи за лепоту и срце за љубав међу људима.

Песник не бежи од стварности и живота; прави живот и права поезија је оно што у срцу носимо. Песништво је најистинитија уметност.

Аутор „Гуња”, „Трагом палих звезда”, „Кандила”, говори језиком наратора, опрезно, неусколебаном синтаксом, не ретко, прећуткивањем. Солидно мајсторство на тешком пољу стиха и ритме, уметник показује у одмеравању распона речи, његовог значења и носивости. Ситуиран у неадекватном контексту, израз мења естетску валентност и добија могућност семантичке перспективе и злоупотребе, стилског домишљања и версификаторских трикова. Ко се маши у овој поезији за заумним сликама, остаће празних руку. Нема загонетања и затварања иза седам брова.

Ауторова залиха лепих речи није оскудна. Поетско плетиво које се, у одабраним примерима, домаша крупним вредностима целокупне лирике, начињено је од разуђеног језика у коме, често, реч задржава основно, номинативно значење. Стил је одмерен, без украса и великих гестова. У родољубивим стиховима се чува плахих речи народних песама, јаких епитета и бомбастичких екламација. Артистичко богатство, ритамска и мелодијска организованост стиха, битно је својство његовог песништва. Уметности Здравковићеве речи несвојствена су општа места, устаљене навике и навикнуте конфигурације, или понављања која вуку у монотонију. Изузетно, његов стих оставља утисак аутора који прима туђа искуства као готове путеве у планини и готове мостове на води. Евидентно, асимилација неке елементе народне лирике и поетска сазвучја војиславизма или, узмимо, Драинчева пева. Туђа искуства користе: сви се ми пењемо на раменима

других; најпосле, нијдан песник није искључиво творац дела, каже Дилтај.

Ван сваке сумње, реч је о оформљеном ствараоцу. Од песника са овог вилајета, *Здравковић је, заједно са Томиславом Н. Цветковићем, најдаље отишао*. Поете локалног, завичајног значаја, у његовој популарности виде и свој песнички капитал. Много њихови стихови, спрам његових стихова, који се читају и казују, изгледају као убошки сиромаси.

И Бора Здравковић је човек пука, наше горе лист. Он пије воду са истог извора, али, насупротив многима, он не посеже за дијалектом да би аутентично изразио свој доживљај, или обогатио властити песнички фонд. Пише чистим језиком, као да је из Херцеговине, кованице језика и земље рапсода. Аутор збирке „На падинама сна” не мора да сагиње главу ни пред једним својим стихом. Његове песничке творевине налазе смисао у аутономној естетској вредности, у новини и оригиналном језику.

Изазивајући у свом ужем окружењу завидну и заслужену пажњу књижевне јавности, Здравковићево дело ће, извесно, издржати књижевне мене и захтеве. Песме човека који није по срцу рђав, које доживљавамо као инкантацију доброте и љубави, заслужују заснованију и дубљу реч.⁹

Последњу збирку „На падимана сна”, која је, заправо, одабир његовог песничког рада, објавио је 2000. године, а једно поглавље „Нашег стварања” (уредник *Димитрије Тасић*) посвећено је овом занимљивом песнику.

%

Од 1949. године када су се на књижевној вечери, први пут у Лесковцу, представили млади песници, најистакнутији међу њима *Борислав Здравковић* и *Миодраг Митић*, па преко колективне збирке „Препознавања” (1962), потом самосталне књиге

⁹ Проф. др Тихомир Петровић, Књижевни записи, песник и дело, Удружење писаца Лесковца 2000, стр. 55-57.

„Тренуци лирике” (1967), све до 29. октобра 1999. када је о прослави 120. годишњице Гимназије „Станимир Вељковић Зеле” салом Народног позоришта прострујао *поетски вихор песме „Слобода” – ехо поезије* Борислава Здравковића одјекивао је на митинзима и вечерима поезије, литерарним сусретима, говоре је наглас или носе у себи, подједнако, литерарци и маторци, исписујући у споменару, и девојчице и уседелице, снохватице и буднице, романтичари и елегичари, заљубљеници и запостављени... Како и не би када је, у укупном поетском опусу, било да је реч о родољубивим или љубавним песмама, песмама сете или снатрења, бола или радовања, речју у поезији Борислава Здравковића тако импресивно „кроз поетске нити уперена тиха, носталгична сета, младалачки разнежена и елегично интонирана”. (М. Миловановић)

Довољно је само навести стих било које Борине песме, па да намах бљесну речи као слап воде са планинског виса:

*Није ми, није ми више жао
што јесен сиви оставља траг.*

*Јуче, у сан процветао
Девојке осмех драг.*

(Јесен, она и ја)

Перјаница нашег песничког неба, Борислав Здравковић, ево, више од пет деценија броди песничким стазама и богазама, остајући веран свом позиву поете – закључује Борин песнички сабрат Миодраг Митић.

Жесток и нежан, бунтован и смирен, мудар и меланхоличан, раздраган и разуздан – Борислав Здравковић је стално и у суштини елементарни песник, окренут човеку, завичају и домовини.¹⁰

Песник је име указано у времену, јер је време у човеку и веће у препознатљивије, а произилази из имена

¹⁰ Напомена Т. Н. Цветковића: Прилог Перјаница нашег песничког неба, који преносило у целини, објављен је у збирци песама На падинама сна, Лесковац, 2000; (датум писања – 15. новембар 1999).

које човек поседује. Борислав је сав у Здравковићу: пореклом стиха и физичком појавом човека о коме говоримо. Здравковић је сав у борама Борислава. Иза тога излази да је у свему стих, у стиху је човек кога знам из дугих шетњи лесковачким улицама, кога знам из седења по старим и младим кафанама, са књижевних казивања, из необавезних разговора...

Елем, Борислав је песник, Борислав је време прошло и садашње, Борислав је боем. Борислав је стихотворац, Борислав је глава породице. Борислав је професор, Борислав је ваш и мој пријатељ. Зато, када будете мерили време, не заборавите боре Борислава Здравковића.¹¹

После песничког зборника „Добродошлица за птице” и „Мајских цветова” В. Красића – у Библиотеци Радничког универзитета из Лесковца појавила се збирка песама Борислава Здравковића „Тренуци лирике”. Ова књига је плод скоро двадесетогодишењег преданог и стрпљивог стваралашког рада једног заљубљеника поезије, који међу списатељима на југу Србије ужива леп углед.¹²

Песничко казивање Боре Здравковића садржано је и саздано између оне тако карактеристичне уводне песме „Песмо”, која представља и песнички манифест и поетику у малом – и мудрих и осмишљених „Рефлексија”.

У распону између ова два белега, који у основним цртама могу да означе преокупацију Б. Здравковића, нашла су место четири складно компонована циклуса: „Земља и рат”, „Из ћачког споменара”, „Трагом палих звезда” и „Подребрица”.

(...) „Варијације: на тему јесен” израз су пуног песничког зрења Б. Здравковића. То се он, сетан и

¹¹ Раде Јовић, Време прошло и време садашње; (Из збирке Б. Здравковића На падинама сна, Лесковац 2000).

¹² Проф. др Никола Цветковић, Песник јужног поднебља, Борба, 13. јун 1968. године; Овај прилог је пренет и у збирку изабраних песама Боре Здравковића, На падинама сна, Лесковац, 2000.

невесео, суочава са собом, са пролазношћу, са вечитим менама и метаморфозама света.

Циклус „Трагом палих звезда”, у истину открива и нуди све врлине певања Борислава Здравковића. У њему се налази неколико песама антологијске вредности („Трагом палих звезда”, *Жена*”, „*Ја сам...*”).

У песми „Ја сам...”: „*ја сам (...) песма скривене среће и сан над горком јавом*”. Овим стиховима, чини се, песник је најсликовитије одредио себе и своје певање.

IV

ЖИВОТ НА ДАСКАМА -

Професор и песник Борислав Бора Здравковић био је луцидни позоришни критичар. Године 1970. лесковачко Народно позориште објављује његове, како их је назвао, „позоришне импресије”, односно књигу позоришних приказа *Живот на даскама*. На једном месту нашли су се његове оцене објављене у Нашој речи, Нашем стварању и Сусретима. У првом делу су оцене домаћих аутора, а у другом представе са VI позоришних сусрета Јоаким Вујић.¹³

Иако су Здравковићеве оцене каткад биле „преоште”, сви су знали да су – дело стручњака који зна шта је – позориште. О његовим позоришним критикама, песништву и животу у шест наставака лесковачки недељник *Наша реч* објавила је интервју.¹⁴

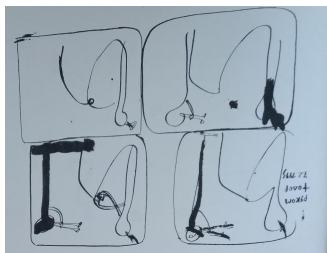
Уредник издања и аутор предговора под насловом „Поводом књиге и седам и по деценија позоришта у Лесковцу“ био је познати песник и тадашњи управник Народног позоришта Томислав Н. Цветковић.

(...) А баш у Лесковцу се ових дана одржавају VI сусрети професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“. Отуда и намера наше куће да поред низа других публикација у дане сусрета објави и књигу позоришних критика професора Борислава Здравковића, који је у Лесковцу први увео књижевну позоришну критику и

¹³ Борислав Здравковић, *Живот на даскама*, Народно позориште Лесковац 1970.

¹⁴ Интервју Данила Коцића са Борм Здравковићем објављен у Нашој речи - први део се појавио 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005. године.

њоме обухватио највише представа од свих осталих рецензената.¹⁵

¹⁵ Томислав Н. Цветковић, Поводом књиге и седам и по деценија позоришта у Лесковцу, Живот на даскама, предговор, Народно позориште Лесковац 1970, стр. 7-13. Борислав Здравковић, Живот на даскама, стр. 158. Напомена: У књизи су објављени следећи прикази позоришних комада: Милутин Бојић – „Урошева женидба“; Светозар Ђоровић „Зулумћар“; Борислав Станковић „Коштана“; Борислав Станковић „Нечиста крв“; Д. Лебовић и А. Обреновић „Небески одред“; Н. Арсеновић-Драгомировић „Лесковчани у Паризу“; Жика Живуловић „Лево од савести“; Радивоје Лола Ђукић „Бог је умро узалуд“; Бранислав Нушић „Обичан човек“; Бранислав Нушић „Пут око света“; Бранислав Нушић „Сумњиво лице“; Бранислав Нушић „Ожалошћена породица“; Бранислав Нушић „Свет“; Петар Кочић „Јазавац пред судом“; Мира Пуцова „Свет без мржње“; Велимир Суботић „Прозивка“; Борислав Михајловић „Командант Сајлер“; Александар Поповић „Јелена Ђетковић“; Раде Павелкић „Клонови“; Мирослав Митровић „Поноћна провала“; Иван Студен „Вожд“; А. Н. Островски „Таленти и обожаваоци“; Јарослав Хашек „Добри војник Швејк“; А. Стримберг „Отац“; Џозеф Кесерлинг „Арсеник и старе чипке“; Џон Пристли „Скандалозни догађај“; А. П. Чехов „Ујка Вања“; Н. В. Гогољ „Женидба“; В. Н. Собко „Сачувај моју тајну“; Х. Ибзен „Непријатељ народа“; А. Поповић „Развојни пут Боре Шнајдера“; Ж. П. Сарт „Несахрањени мртваци“; Т. Арсовски „Корак ка јесени“; А. П. Чехов „Три сестре“; М. Глишић „Подвала“; Р. Милар и Н. Балчин „Пут кроз шуму“; Јурџин О. Нил „Дуго путовање у ноћ“; Борислав Михајловић „Марко Краљевић“; Александар Поповић „Крмећи кас“; Максим Горки „Малограђани“. Позоришне критике у књизи објављене су у листу „Наша реч“, часопису „Наше стварање“ и „Сусретима“. Критике „Таленти и обожаваоци“ и „Добри војник Швенк“ објавио сам у заједничком ауторству са М. Драшком, односно Зораном Поповићем – напомена је Б. Здравковића.

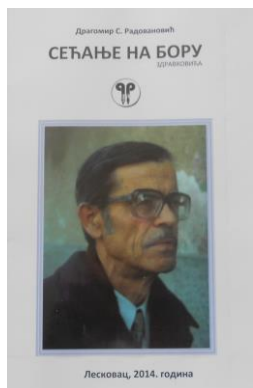
V СЕЋАЊА НА БОРУ ЗДРАВКОВИЋА – У издању

КК Глубочица крајем 2014. године појавила се књига *Сећање на Бору Здравковића* проф. др Драгомира Радовановића, најплоднијег лесковачког књижевника, која је представље у Лесковачком културном центру 25. децембра 2014. и у о њој су објављене Здравковићеве песме (по избору Данила Коцића, новинара и писца) и занимљиве анегдоте из заједничког дружења проф. Радовановића и Боре Здравковића са познатим Лесковчанима, али и са „обичним људима“.¹⁶

%

Довољно је изговорити његово име па да упућенији у просветно-културна збивања осете понос што су га познавали. Легендарни професор Лесковачке гимназије, узор многим генерацијама, личност огромног знања и високе интелигенције, песник без премца.

Многи га знају као бомског типа што он и јесте заиста био. Али он није био боем зато што је пио, како многи мисле, него зато што је живео по својим законима тежећи ка својим циљевима, живећи свој живот интензивно, до краја, не марећи притом на оно шта ће околина рећи, али никада не угрожавајући ту оклину.

¹⁶ Драгомир С. Радовановић, *Сећања на Бору Здравковића*, КК Глубочица, Лесковац 2014. *Напомена:* У књизи су објављене следеће Здравковићеве песме: Варијације на тему: Јесен, Јесен, она и ја, Матуранско вече, Песник и ја, Ток, Жени, Песмо, С омчом око врата, Подребрица, Две мајке, Слутња, Моје руке, Она између мене и свега, Сан, Животопис (избор песама Данило Коцић, новинар и писац). Књига је штампана у 200 примерака, а рецензент је проф. др Јаворка Маринковић.

И дан данас се испредају приче о његовим предавањима, писменим вежбама, рада са младима.

Његове песме су антологијске. Скоро свима који се баве културом и књижевношћу, довољно је поменути називе песама као што су: Жени, Она изеђу мене и свега, Гуњ, Матуранско вече, Подробница и др. па да се одмах погоди да је реч о Бориславу Бори Здравковићу. Ја, међутим, вероватно као афористичар, који воли кратке форме, скидам капу пред његовим песмама које сам назвао песме у афоризмима као што су Ток, Точак, Кандило... Колико је истина из живота сабрано у четири до шест стихова, то је невероватно и то је прави артизам.

И Бора је, као и сви други људи, сем породичног и пословног живота, имао своја кафанска дружења са колегама која су незаборавна и од којих се многа препричавају.

Имао сам срећу да будемо пријатељи и другари и заједнички посетиоци многих кафана и актери многих књижевних вечери.

Он је феномен. Његова интелигенција је изузетна, његова мисао за хумор пун метафора, иронија, па и цинизма.

Дружили смо се и трезни и пијани. Водили свакојаке разговоре. Од њега сам доста научио из књижевности и теорије књижевности које су ми помогле у мом књижевном раду, као што сам и ја њега подучавао економији објавшњавајући му оно што га је интересовало.

Волео је да попије и то је било нормално. Били смо пуно пута последњи гости у кафани. То сам му и говорио. „Остаћемо последњи и ми ћемо затворити кафану“, а он је у свом стилу одговарао „многи их отварају, а само их ми затварамо“.

Сматрам, с обзиром на квалитет његовог дела и допринос култури не само Лесковца и Србије, него и шире, да му Лесковац није поклатио дужну пажњу.

Овом књигом покушаћу да забележим многе згоде из његовог живота како бих оставио покољењима која

долазе да виде и схвате какве је све људе Лесковац имао, како би настојали да га достигну бар у стваралачком раду, јер у оном боемском ће то бити много теже.

Ако ви оцените ову књигу као што сам ја оценио Бору, бићу презадовољан.¹⁷

%

Песник, позоришни критичар, професор Борислав Здравковић није много писао, али су *готово све његове песме прави „медаљони“*. Последњу збирку „На падимана сна“, која је, заправо, одабир његовог песничког рада, објавио је 2000. године, а једно поглавље „Нашег стварања“ (уредник *Димитрије Тасић*) посвећено је овом занимљивом песнику.

%

Са највећим лесковачким песником Бориславом Бором Здравковићем, професором, који био и успешан новинар, уредник Радио Лесковца и часописа „Наше стварање“, разговарао сам поводом његовог 75. рођендана и 50. годишњици стваралаштва. Интервју је у шест наставака објављен у лесковачком недељнику *Наша реч*.¹⁸

%

У књизи *Сећање на Бору Здравковића* објављене су врло занимљиве анегдоте настале најчешће у кафанама!

¹⁷ Драгомир С Радовановић, *Сећања на Бору Здравковића*, Предговор (објављујемо у целини, Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 2014. *Напомена*: О књизи *Сећање на Бору Здравковића*, у издању КК Глубочица, чији је члан био Бора Здравковића, говорили су, поред аутора проф. Радовановића, Слађана Младеновић, уредница у ЛКЦ, Драган Радовновић, песник, уредник часописа *Наше стварање*, Боркица Миловановић, председница КК Глубочица, проф. др Живан Стојковић и Данило Коцић, новинар и писац. *Напомена*: Прихваћен је предлог проф. др Живана Стојковића, познатог лесковачког историчара, да КК Глубочица, чији је члан био Борислав Бора Здравковић, установи књижевну награду која би носила име Боре Здравковића.

¹⁸ Интервју објављен у *Нашој речи* у 6 наставака. Први део појавио се 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005. године.

ЗАКОН

Води се разговор у друштву, у кафани „Колиба“, где смо најчешће ишли, како се неки новокомпоновани или контраверзни бизнисмен, преко ноћи обогатио и да су то сумњива посла. А Бора ће на то:

– Ако желите да будете мирни, крадите по закону!

САВЕТ

Неки млади писци питају Бору како да спроведу аутоцензуру и да избегну евентуалну цензуру како не би дошли у сукоб са законом, а он им одговара:

– Ако живите од оног што пишете, не пишите оно што мислите!

ГРЕХ

Повела се расправа о Бориној песми „Жена“. Неки је хвале, неки замерају да не приличи његовим годинама, његовом занимању и да је грех што просветни радник који васпитава младе тако пише, а Бора ће смирено:

– Ако је грех волети жену никада нећу молити за опроштај греха!

СТАДО

Разматрајући неке политичке теме, неки причају да је народ стока, да им се поп Ђујић чак тако и обраћао „народе мој, стоко моја“, да је Његош у Горском вијенцу то исто рекао, додуше стављајући у уста те речи Турчину „пучина је стока једна грдна“, а Бора, слушајући све то, рече:

– Све то стоји што сте рекли. Али, не заборавите, ако је народ стадо, онда је вођа ован!

ДАВИЧО

У Лесковцу је неким поводом боравио Оскар Давичо и имао састанак са радницима из културе града. Како је тих дана „Политика“ писала против Давича, један га на састанку упита:

- Друзе Давичо, шта нам можете рећи за овај текст из „Политике“ који је уперен против вас.
Давичо, онако лаконски одговори:
– За добрим коњем прашина се дише!
А Бора, који је био присутан на састанку, добаци:
– Да, али због прашине не треба бити коњ!

ЦЕНЗУРА

- Питају Бору како то да се против неких писаца воде поступци, да их оптужују цензори који мање знају од њих, а Бора каже:
– Ако писац не зна шта је хтео да каже, онда цензор сигурно зна!

СТАЊЕ

- Причају о стању у земљи, о стандарду који се свакога дана срозава, о незапослености, о школаринама итд, а Бора ће:
– Ако се још погорша, стање ће бити задовољавајуће!

ВЕЛИЧИНА

- Неки млађи писци причају како је Бора велики песник, али да га друштво адекватно не вреднује и не третира:
– Зашто је то тако!? – пита га један.
А Бора одговара:
– Био бих ја велики писац када бих о њима писао да су велики људи!

СТРАХ

- Причају о једном који је изненада умро, а иначе је био добар Борин пријатељ:
– Шта му је било, био је баш здрав, изгледао је витално.
А Бора ће:
– Бојећи се смрти, од смрти је умро!

ДОМАНОВИЋ

- Неки млађи писци питају Бору како оцењује књижевни опус Радоја Домановића. Бора им одговара:
– Он као да је описао све наше вође!

КАФАНА

Питам ја Бору:

- Боки, оћемо ли данас у Колибу!?
- Оћемо, како не!?
- Зашто се не нећкаш, као обично!?
- Не, са тобом идем и свуда!?
- А што? – питам га.

А Бора одговара:

- Зато што се увек лепоп роведем и што ме са тобом ништа не кошта!

ОТАЦ

Сврати Бора код мене враћајући се из кафане мало припит и тражи да нешто попијемо.

- Шта хоћеш!? – питам га ја.
- Домаћу ракију, ако имаш!
- Имам, рекох и изнесох флашу и две чашице. Седимо Бора и ја, пијемо и причамо исто као у кафани. У једном тренутку Бора почиње да плаче:
- Који ти је ђаво сад!? – питам га.
- Нећеш да ми верујеш – говори ми јецајући – много ме подсећаш на мог покојног оца!

ГОВЕДА

Враћамо се Бора и ја из кафане пијани ко летва. Довезем кола до моје куће и питам хоћемо ли да свратимо код мене на кафу. Он се сложи. Улазимо на капију, а Бора ће:

- Ала смо ти ми говеда!
- А што!? – питам га.
- Зато што идемо да пијемо кафу, а ће пијемо, у ствари, вињак!
- Тако и би!

МЕСТО

Коментаришу неки понашање наших политичара, њихову самовољу, па и бахатост, а Бора им каже:

- Многима од њих је место у лудници или у судници!

СМРТ

Прича се у неком друштву о неуредном животу, банчењу по кафанама, утицају свега тога на здравље, па чак и на смрт. А Бора одговара.

– Боље је умрети од живота него од смрти!

БУДАЛА

Причају како је нека жена побегла од мужа и удала се за другог, а иначе је реч о људима које у друштву сви знају. Питају Бору како би он то коментарисао, а Бора каже:

– Већа је будала онај који од будале узме будалу!

ЦРНО

Прича један у друштву:

– Нешто нас је лоше потерало: прво суше, па поплаве, па ове скупоће, па политичка ситуација... ја мислим црно нам се пише!

А Бораће на то:

– Више нам се не пише. Већ је црно!

ЛУЈКА

Прича професор Жика Стојковић о француској историји, па се дотаче Луја XIV – „Краља сунца“. А Бора га мртав хладан упита:

– Је ли, а да ли је жена тог Луја била Лујка!?

ЉУБАВ

Питају Бору да ли се дешавало да се понекад заљуби у другу жену, а Бора им одговара:

– Па нормално! До љубавног судара долази када вам откажу све кочнице!

НАСЕДАЊЕ

Жали се један у друштву да му је жена љута, јер јој је неко напунио главу некаквим причама, а она насела па сад не зна шта да ради. Бора га одмери, па му каже:

– Док има на шта, жена не наседа на приче!

ДОН ЖУАН

Питају Бору да ли је тачно да је Дон жуан био стварно толико велики заводник и љубавник. Бора им одговара:
– Можда и јесте у то време. Данас он код многих жена не би могао да буде ни приправник!

ДЕФИНИЦИЈА

Свратимо Бора и код мене, пијемо вињак и причамо:

– Ти ли стварно пишеш лако афоризме! – пита Бора.
– Врло лако, чак то и не рачунам у посао! – кажем му.
Бора ће мени:

– Ево ти тема: Пратња! Ајде, напиши ми десет афоризама, а ја ћу да те чекам!

Ја на тренутак размислим и кажем што да не. Наставимо разговор, а ја већ размишљам о томе и бележим афоризме. Пратња као сахрана, пратња као пословна пратња, пратња као телохранитељи и тако, разговарајући са њим, а одвајајући део пажње на писање, напишем десет афоризама.

Пијемо даље и причамо, а он ће:

– Хајде, реко ти, напиши десет афоризама!?

– Већ сам их написао! – кажем.

– Кад!?

– Па сад, док смо причали!

– Да чујем!

Ја му их пажљиво прочитам, а Бора ће на то:

– Дефинитивно закључујем, ти ниси нормалан!

– Хвала, Боки, ај живели!

И настависмо да пијемо!

АФОРИЗМИ

Пошто смо се много дружили, Бора ми је први читао или слушао нове афоризме. Када кажем неки, који се њему није свиђао, он ме пита шта сам овим хтео да кажем. Ја му објашњавам, а он ће:

– Онда уз њега на једно две стране објасни шта си хтео!

То је значило да тај афоризамније добар!

ЗАРАДА

Бора је одлично писао, али није знао компјутерску технику, нити токове промоције и продаје књига. За један Осми март предложим му да објавимо заједничку збирку књига посвећену жени где би он дао своје песме, а ја афоризме о жени и љубави. Нећкао се, али после дужег убеђивања, прихватио је. Одвојимо шта ће ући у књигу и одредимо јој наслов по једној његовој песми „*Она између мене и свега*“.

Одведем га код својих синова и питам га каква би слова желео да буду:

– Не зезај ме, па таква каква имају словослагачи!

Затражим од синова да му покажу фонтове и да Бора изабере, а он се љути, јер мисли да га нешто зезам. Када су му моји синови објаснили да то стварно може, он изабере слова.

Када смо одштампали књигу, искористио сам другарске односе са многим директорима предузећа и успем да продам, чини ми се, око 2.000 примерака!

Паре су почеле да пристижу на мој текући рачун и једнога дана замолим Бору да одемо до банке да подигнемо паре.

– Какве паре!?

– Па од наше књиге!

– Ајде, не зезај ме!? – рече Бора.

На моје наваљивање, одосмо до банке, подигох паре, пребројим и поделим на два дела и њему дам половину. Он не може да схвати. Објасним му од које је фабрике колико дошло и он прихвати новац, па ми рече:

– Знаш ли ти да ми је ово прва књига на којој сам остварио зараду!

– Знам, ти си само песник, а ја сам и комерцијалиста!

Онда свратисмо у кафану да се частимо, а Бора рече:

– Ипак, комерцијалиста живи боље него песник!

ДРУГОВИ

Прича се о демократији, транзицији, пљачкашкој приватизацији, стандарду итд. Бора каже:

– Е па, господо, сад видите да је боље било да смо остали другови!

ПИСАЊЕ

Један млади песник пита Бору зашто се одлучио да пише баш песме:

– Зато што волим да живим раскошно! – одговори Бора.

УДОВИЦА

Прича један како је умро неки његов пријатељ па му жена остала сама, а Бора ће:

– Иако све раде на томе, мали је број жена удовица!

НЕПРИЈАТЕЉ

Бора је углавном пио вињак. Гледа га један из друштва па му каже:

– Шта ће вам толико пиће, то уништава здравље. Оно је највећи човеков непријатељ.

Бора, испијајући вињак, каже:

– Ја знам да је непријатељ, али ја нисам кукавица да од непријатеља бежим!¹⁹

¹⁹ *Напомена:* О књизи Сећање на Бору Здравковића, у издању КК Глубочица, чији је члан био Бора Здравковића, говорили су, поред аутора проф. Радовановића, Слађана Младеновић, уредница у ЛКЦ, Драган Радовновић, песник, уредник часописа Наше стварање, Боркица Миловановић, председница КК Глубочица, проф. др Живан Стојковић и Данило Коцић, новинар и писац. *Напомена:* Прихваћен је предлог проф. др Живана Стојковића, познатог лесковачког историчара, да КК Глубочица, чији је члан био Борислав Бора Здравковић, установи књижевну награду која би носила име Боре Здравковића.

БОРИСЛАВ БОРА ЗДРАВКОВИЋ – ЛЕСКОВАЧКА ПЕРИОДИКА И „НАШЕ СТВАРАЊЕ“²⁰

ЗАЈЕДНИЧКЕ ЗБИРКЕ ЛЕСКОВАЧКИХ АУТОРА

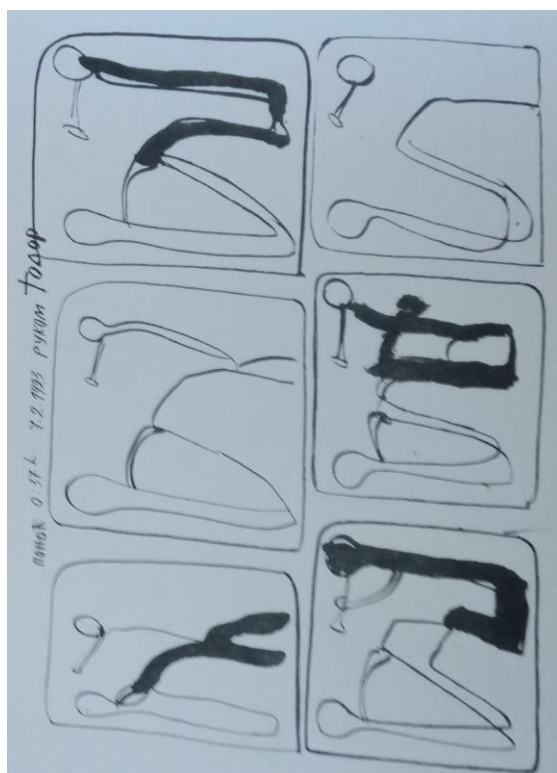
(Напомена: Видети опирније студије Д. Коџића Лесковачки писци – трагови и трагања и Лесковачки писци и њихово доба)

1. Препознавања
2. Добродошлица за птице
3. Априлски жубори
4. Младост Поморавља
5. Песмопис
6. Зборник радова лесковачких писаца
7. Лексикон писаца лесковачког краја
8. Глубочица између обала
9. Шта све стане у једну љубав
10. Ђелем, ђелем
11. Ђаворикано суно – Дечији сан
12. Слапови Вучјанке
13. Филекс и његова издања

ПАНОРАМА ЛЕСКОВАЧКЕ ПЕРИОДИКЕ

(Напомена: Видети опирније студије Д. Коџића Лесковачки писци – трагови и трагања и Лесковачки писци и њихово доба)

1. Наше стварање
2. Лесковачки зборник
3. Помак
4. Лесковчанин
5. Пионир
6. Освит
7. Ми, часопис лесковачких гимназијалаца
8. Ин магазин
9. Ђачки забавник
10. Лесковачки дневник
11. Успења
12. Алијанса – Alliance
13. Лесковачка мућкалица
14. Издања THINK TANK TOWN

ЗАЈЕДНИЧКЕ ЗБИРКЕ

(кратак преглед - избор)

У Лесковцу су се повремено оглашавали песници у заједничким збиркама, што је било посебно важно за младе, недовољно афирмисане или потпуно непознате ствараоце. Неке од тих збирки песама спадају у ред најпознатијих литерарних остварења Лесковца и често су наилазиле на (не)подељене оцене критике и јавности.

ПРЕПОЗНАВАЊА - Збирку песама *Препознавања* објавио је Књижевни клуб „Светислав Вуловић – Лесковац 1962. године и у њој су заступљени песници: Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић.

ДОБРОДОШЛИЦА ЗА ПТИЦЕ - Лесковачки Раднички универзитет објавио је 1968. године заједничку збирку песама и прича *Добродошлица за птице*, која није остала незапажена у лесковачкој културној јавности. У књизи су представљени: *Лазар Миленковић*, Станоје Станковић, Станимир Стојмировић, Бранимир Стаменковић, Божидар Митровић и Љубомир Живковић. Збирку песама и прича *Добродошлица за птице* помиње у *Песмопису* професор Мирослав Миловановић. „Овом збирком представила се млађа песничка генерација чије се вишегодишње литерарно присуство у овом граду (Лесковцу) осећало.

АПРИЛСКИ ЖУБОРИ - Поводом 90. годишњице Лесковачке гимназије, Раднички универзитет у Лесковцу објавио је 1969. године заједничку зборку песама *Априлски жубори*. Заступљени су: Мирјана Тасић, Љиљана Јешовић, Ђокица Петковић и Миодраг Горановић.

МЛАДОСТ ПОМОРАВЉА - У Брестовцу је 1970. године објављена збирка песама под насловом *Младост Поморавља*. Књига садржи стихове 11 имена. Неки од њих познати су и ван овога клуба, објављивали су стихове у лесковачким и нишким публикацијама, а неки од њих и у Борби и другим листовима. Реч је, дакле, о онима који воле поетску реч и који осећају потребу да се њом изразе. Међу њима има и песника од којих се могу очекивати и већи резултати; за сада треба појаву ове књиге примити као чињеницу која радује.

ПЕСМОПИС - За историју лесковачког песништва посебно је била значајна 1977. година. Тада је Културни центар (директор *Слободан А. Младеновић*, главни и одговорни уредник *Борислав Здравковић*) објавио *Песмопис, лесковачки песници 1945 – 1975*. који је уредио и предговор написао *Мирослав Миловановић*. Та песничка збирка се и данас, без обзира на неспорне слабости, може сматрати за најбољу панораму песништва у граду на Ветерници.

ЗБОРНИК РАДОВА ЛЕСКОВАЧКИХ ПИСАЦА - Удружење писаца општине Лесковац објавило је 1998. године *Зборник радова лесковачких писаца*. Био је то после *Песмописа* први покушај да се на једном месту нађу најбољи ствараоци овога краја. Избор и предговор написао је *др Славољуб Обрадовић*, а уводник *Томислав Н. Цветковић*.

ЛЕКСИКОН ПИСАЦА ЛЕСКОВАЧКОГ КРАЈА - Књижевни клуб „Глубочица” објављивао је *Лексикон писаца лесковачког краја*, 2003. године (уредник и аутор предговора *Станко Ђорђевић*) као књигу која ће бити прозивник писаца лесковачког краја за вечност.

ГЛУБОЧИЦА ИЗМЕЂУ ОБАЛА – Објављено је више заједничких књига под тим насловом, а заступљени су, углавном радова чланова КК Глубочица. Реалистички „цветови у врту муза”, чије су слатке ластице у мирисне и богате бојама, пробудиле стваралачке немире у срцима свих чланова сложне породице Књижевног клуба „Глубочица” и оплодили постојеће литерарне вредности.

ШТА СВЕ СТАНЕ У ЈЕДНУ ЉУБАВ - Слику стваралаца лесковачког краја употпуњује, сигурно, и невелика, али значајна збирка грделичких песника. Књижевни клуб „Дервен” објавио је код лесковачког „Филекса” (2005) књигу *Шта све стане у једну љубав* (приредио Дејан Ђорђевић, професор књижевности)

ЂЕЛЕМ, ЂЕЛЕМ - Ђелем, ђелем („*Ђелем Ђелем*” - „*Đelem, đelem*”) - Књига изворних песама Рома јужне Србије *Ђелем, ђелем* већ при првом сусрету плени отменом једноставношћу и племенитошћу вековних порука које песме собом носе. То је књига коју је живот вековима ткао. То је књига туге и радости, књига у којој је са мало речи испричан читав један живот. Живот који чине и рађање и умирање, аргатовање и робијање, живот сав прожет љубављу превеликом, па и кад је неузвраће на.

СЛАПОВИ ВУЧЈАНКЕ - Слапови Вучјанке је збирка песама са конкурса Дома културе из Вучја, која су 2011. године објавили Дом културе из Вучја и Народна библиотека „Десанка Максимовић“ из Власотинца. Интересантан је био и начин расписивања конкурса – тема је разаслата у свет путем интернета, тог све присутнијег средства масовне комуникације.

ПРЕПОЗНАВАЊА

Збирку песама *Препознавања* објавио је Књижевни клуб „Светислав Вуловић – Лесковац 1962. године и у њој су заступљени песници: Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић.²¹

Пред нама је једна збирка поетских покушаја која у ствари представља непотпуну панораму песничке ситуације Лесковца, града у коме су се смењивале песничке генерације које су певале, али нису успевале да оставе штампаних доказа о успелости или неуспелости својих песничких тражења. Ова књига је, дакле, вишеструко интересантна: и као слика песника који покушавају да стекну то име, и као документ о једној замисли која, остварена треба и мора да уђе у историју литерарних подухвата наших суграђана; даље, она је и нов подстрек на стваралаштво јер омогућује да тражења оних који се пењу трновитим и стрмим путевима ка песничком Олимпу – постану доступна већем кругу читалаца. Тиме ови скромни поетски посленици предају своје стваралаштво суду јавности, дајући јој најдрагоценији

²¹ Препознавања, Књижевни клуб „Светислав Вуковић“ – Лесковац 1962. Уредник збирке Јосиф Стефановић, насловну страну и илустрације урадио Јован Поповић. Напомена: У збирци *Препознавања* Борислав Здравковић је објавио 18 песама под назнаком „Трагом палих звезда“; Јосиф Стефановић је објавио песме под заједничким именом „Моји зелени токови“ и то у поглављима „Ратна лирика“ (9 песама), „За тебе“ (6 песама), „Акварели“ (11 песама); Бранко Перошевић заступљен је у збирци поглављем „Човеково рађање“, које има три посебне целине – Уморно детињство (8 песама), Пролазност (8 песама), Био је рат (3 песме) и Раде Јовић заступљен је песмама под називом „Ветрењача“ (19 песама).

део своје личности и очекујући оцену која не мора бити пресудна за њихов даљи пут, али која, у сваком случају, неће бити без утицаја на њега.

Шта нам људе ти млади људи који желе да им се призна статус песника? Пре свега, своје дело које је израз њихове младости, сензибилности, искуства, а затим и доживљај света у коме можда има и позе, али свакако много више искрене спонтаности душа створених за утиске. У књизи ћемо наћи и тежњу за модерним изразом, и борбу за израз, не увек изборену, и напоре да се оригинално кажу осећања и мисао, као и да се пружи пуна мера своје личности у којој се прелама читава скала најразноврснијих утисака о разноврсним странама живота. Једно од питања која се могу поставити јесте: како ће читаоци доживети дело песника које познаје из свакодневних сусрета, а које, опет, преко њихове књиге, препознају у стиховима?

Ако ни због чега другог, ова књига ће пажљивом читаоцу бити драгоцен као документ о песничком тражењу и психологији једне групе његових суграђана у одређеном тренутку. Књига ће читаоцу представити четворицу песника: Бору Здравковића, Јосифа Стефановића, Бранка Перошевића и Рада Јовића. Иоле бољи познавалац литерарног живота имао је прилике да сву четворицу чује на литерарним вечерима којих је пре неколико година било много више него данас. Нема сумње да они, и неколико других, и чине најбољи део онога што у литератури Лесковац може да пружи.²²

У збирци је, на пример, објављена песма Борислава Здравковића „*Варијације на тему: јесен*“, по каснијим оценама критике (и по моме суду) једне од неколико најбољих његових песама.

1.

Није моја, туђа је ово јесен:

ја и живот мој још се нисмо срели.

²² Н(иколај) Т(имченко), Уводник (без наслова), Препознавања, Лесковац 1962, стр. 5-6.

*И када ћутим над собом наднесен.
то неко други моје речи вели.*

*Сакриће тугу дрвореди свели
и лист у коси са звезда отресен:
проћиће младић пијан и занесен
што нема ништа и не зна шта жели.*

2.

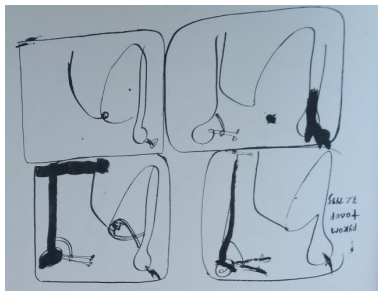
*Никоме се толико не опирем
ко себи самом. Ето, око цвета
целу се јесен са собом препирем,
стално нешто зановетам.*

*Не знам како, тек, залутам у влати,
и тамо дуго о нечему ћутим...
Не, нисам пијан кад себе грлатим
отргнут лиићем жутиим.*

3.

*Није ми ништа,
само ме јесен растужила нечим.
Изустим нежност, кажем љубав, па одболујем речи
крвав и жут, као да долазим са бојишта.*

*И тражим неког. О, коме да се на конак понуди
свето обиље тела на којима спавам...
Треба ли да се стидим што у мени застуди
од сасушених трава*

ПРОФЕСОР БОРА ЗДРАВКОВИЋ И ЧАСОПИС „НАШЕ СТВАРАЊЕ“

И
Пола века часописа *Наше стварање* пуни се, ево, на међи два века, и два миленијума чак... Та међа, међутим, у историји нашег народа и земље није била само календарска: она је значила и прелом историјског тока који је са собом носио све: и народ и појединца, и друштвени живот и личне судбине. Али тај прелом није био, нити је могао бити, ни тренутачан, ни механички, ни апсолутан, а најмање безболан; напротив, био је драматичан и трагичан. Претходили су му ратови – произведени унутар граница наших земаља и споља, претећи да затру све. Сада сви лечимо ране, верујући, са разумном а можда и очајничком надом једнако, да *залог прелома* – демократске промене – неће бити изневерен. Томе ће допринети и све оне жиле куцавице које су се и у минулом времену, ма колико несигурно или самоуверено, муцаво или понесено, јављале у име живота и будућности, слободе и стварања. Препознајемо је, једну такву жилу куцавицу, и у речима лесковачких културних посленика који су пре пола века, септембра 1953. године, покренули *Наше стварање*, „часопис за друштвено-политичка питања, науку и књижевност”, *први ове врсте у Лесковцу*.²³

„Обично се мисли да унутрашњост не даје перспективе за развој, да не покреће на размишљање и

²³ Наше стварање, 4/2003. (рубрика, Јубилеј, стр. 7-28) објављено је неколико прилога, уз краћи редакцијски уводни текст.

на стварање, не буди у човеку амбиције да покуша и учини што највише може. Има у томе истине, али само с обзиром на материјалне услове. Ништа нам друго не стоји на путу... Али смо уверени да и код нас има људи чије се перспективе, по завршеном школовању, нису затвориле, који хоће да раде и желе да дају више него што су до сада могли. Тим људима ми отварамо странице часописа и позивамо их на сарадњу. Наше стварање није замишљено као трибина с које се може чути само о ономе што је уско повезано с Лесковцем и његовом ближом и даљом околином, нити ограничено само на сараднике из места. То није ни природно ни разумљиво.”

Ове речи, којима се ни данас нема шта ни додати ни одузети – испуњавале су се у минулих пола века с много тешкоћа... Више пута у својој историји часопис је губио дах, престајао да излази – на годину две, па и три, био ућуткиван или занемариван, баш као што је у овој јубиларној години био занемарен од Министарства културе Србије. У досад најгрубљој сечи часописа у Србији – ускраћена му је свака финансијска подршка!? Упракос свему, часопис се никада није угасио. Ни зачурио. Тако је *Наша стварање* својом дуговечношћу сведочио, свакако, о живом трајању и вредности стваралаштва лесковачке средине. Са друштвено политичких и економских питања, часопис се све више усмерава ка пољима књижевности, уметности, науке и културе. Сигурно да у минулих пола века није било у Лесковцу даровитог пера а да се није огледало на страницама *Нашег стварања* – првим стваралачким покушајима, али и својим највреднијим остварењима. Негујући и афирмишући вредно духовно стваралаштво данас, *Наше стварање* није занемаривало ни вредности свог историјског и културног наслеђа. *Наше стварање* је, дакле, било и остало инспиративна завичајна духовна ризница и жива стваралачка радионица. Али њене странице су увек биле, више или мање, отворене и за вредности других средина у земљи и свету, додирујући се и прожимајући се са њима. Часопис је био, како се то

каже, „огледало времена”, плаћајући му дуг, али и одговарајући његовим изазовима. Најпознатији „одговор” часопис је дао крајем шесдесетих година када је организовао састанак редакција културних часописа уже Србије на тему „Културна политика и путеви и задаци развоја културе у провинцији” али на коју су били позвани и неки од наших најпознатијих књижевника, филозофа, социолога и културних посленика, као што су *Добрица Ћосић, Михајло Марковић, Никола Милошевић, Светозар Стојановић, Миладин Животић, Стеван Мајсторовић и Триво Инђић*, који су већ тада сви били обележени као „унутрашњи дисиденти”. Другог дана овог скупа, гости из Београда одговарали су јавно на питања културних, просветних и јавних радника Лесковца у оквиру теме „Актуелни проблеми наше културне политике”.

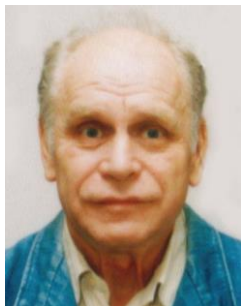
(...) Ондашња политичка сцена, која је пала на часопис и која је двојицу уредника избрисала из ондашње Редакције, данас је светла страница историје часописа, у коме су, и данас, међу најактивнијим и накреативнијим сарадницима и онда „сасечени” Николај Тимченко и Душан Стошић. Изабраним страницама из бројних свезака полувековног *Нашег стварања* подсећамо још на неке од многих вредности и заслужних стваралачких имена из Лесковца, наше земље и света – од анонимног народног песника до најмлађе лесковачке песникиње Бојане Цветковић Лебанац.

%

Завршне радове овог записа испуњавамо, такође именима главних и одговорних уредника *Нашег стварања* за његових пола века: Владимир Каменовић (1953-1957), Драган Ничић (1957-1958), Томислав Н. Цветковић (1961-1973), једно краће време заједно са Жарком Радовановићем, Бора Здравковић (1973-1979, а 1984-1993. одговорни уредник), Слободан А. Младеновић (1980-1984. а 1984-1993. главни уредник), Светислав Павићевић (1997) и Димитрије Тасић (1998-2003).

II

Пре педесет година у културном животу Лесковца догодило се нешто веома важно. Значај тог догађаја нису били свесни ни његови иницијатори, ни његови учесници и најмање културна јавност. Првих дана септембра појавио се први број *Нашег стварања*, часописа за друштвено-политичка питања, науку и књижевност; његову појаву поздравили су потенцијални сарадници и локални лист *Наша реч*, али он није побудио већу пажњу јавности. Часопис је био замишљен као месечник и до краја прве календарске године изашла су четири броја у три свеске (трећи је био двоброј за новембар и децембар 1953. године). У тој чињеници, међутим, треба тражити разлоге за прве, готово непремостиве тешкоће у којима се редакција готово одмах нашла.²⁴

(...) Према устаљеном обичају у нашој периодици, у првом броју објављена је, под насловом *На почетку*, реч Редакције²⁵ у којој је дефинисан програм часописа и објашњени разлози за његово покретање; програм је, најпре, подразумевао успостављање континуитета са „традиционалном напредном штампом” у Лесковцу између два рата: та штампа је, према формулацији у овом тексту, „имала деликатан задатак не само да региструје савремене догађаје и да, у највећој мери, даје шире осврте на општи привредни, друштвени и културни развој града и околине. Нашим људима се пружала свестрана могућност да кажу шта мисле и

²⁴ Н. Тимченко, *Наше стварање*, бр. 4/2003, стр. 9-27.

²⁵ Главни и одговорни уредник од првог броја до краја 1955. године, дакле до прве паузе у излажењу, био је Владимир Каменовић, професор Економске школе у Лесковцу; редакција гломазна (петнаест чланова). Издавач Клуб просветних и јавних радника Лесковца.

осећају, да написаном речју допринесу бољем расветљавању онога на чему раде или што пручавају”. Пошто је на овај начин, помало индикативно, констатован програм часописа, уводник о коме је реч наставља: „Покретањем овог часописа, првог ове врсте у историји Лесковца, ми нисмо мислили на задовољење оне често изражаване жеље људи из унутрашњости да се буде по сваку цену независним од „монопола” метрополе. Ми ниуколико *не рачунамо ни на „последњу реч”* у нашем часопису, ако уопште има смисла и говорити о томе. Напротив, намера је наша, као и ОО ССРН, који обезбеђује финансијска средства часопису, да пружимо шире могућности просветним и другим културним и јавним радницима Лесковца да раде на свом пољу и да то на чему раде могу да публикују. Не завравамо се да располажемо таквим снагама које би увек могле да се појаве у било ком листу или часопису центра, али исто тако нећемо, мислимо, бити неискрени, ако кажемо да исто тако имамо људе који могу да пишу и да се развијају.”

Са уверењем да има у овој средини људи којима треба пружити услове за рад и интелектуални развој, Редакција још напомиње: „Наше стварање није замишљено као трибина с које се може чути само о ономе што је уско повезано са Лесковцем и његовом ближом и даљом околином, нити ограничено само на сараднике из места. То није ни природно, ни разумљиво. Али у првом реду ми рачунамо на људе из места. Због њих је и покренуто питање излагања једне овакве врсте часописа. Будемо ли окупили већи број наших културних и јавних радника на сарадњу – циљ ће бити постигнут. И више: јер ћемо на тај начин, сви ми више да дамо на оном пољу за које смо се спремали или за које имамо дара, а то је, управо, оно што од нас очекује друштво, наша нова социјалистичка Југославија.”

Тако је Редакција представила свој програм и најавила своје циљеве. Међутим, у свом дугом животу и деловању које покрива безмало читаво послератно раздобље и сведочи о степену и квалитету стваралачких

потенцијала лесковачке средине, *Наше стварање* је прошло кроз многа искушења, промене и прекиде у излажењу, али се ипак одржало јер се показало да је одлука о његовом покретању била заснована на реалности ма које су биле јаче од инертности и неразумевања средине; те реалности су се састојале, пре свега, у томе што су људи, истина не многобројни, који су се окупили око часописа били довољно упорни а редакција, која се често мењала, на прави начин заинтересована, са смислом за прилагођавање, за наставак рада. Тако се часопис одржавао као чинилац културног живота града.²⁶

Рекли смо да се часопис мењао и прилагођавао и да је пролазио кроз извесне фазе за које је карактеристична извесна промена у садршају и оријентацији. То нису биле изразите промене нити је, бар у првих десет година, часопис показивао тенденцију да се радикалније мења. Неки истраживачи сматрају да се *прва фаза* часописа завршава већ 1955. годи не када се догодио

²⁶ Промењен је главни и одговорни уредник; сада је то Драган Ничић, професор филозофије у Гимназији; редакција је остала гломазна, са малим изменама (Јована Вукчевића из УДБЕ заменио је Владимир Митић, председник Среског народног одбора). Промењен је и издавач – сада је то Срески одбор ССРН и дуго словио у том својству док се није на корицама часописа појавио податак да је оснивач (!) и издавач Дом културе у Лесковцу. То заиста није било могуће јер је часопис покренут пре него што је Дом културе основан. Податак о издавачу је тачан. Иначе, часопис је трећи пут обележио годишњицу излажења, сматрајући да су у питању јубилеји. Наиме, у двоброју 5-6 за 1968. пригодним текстом Хранислава Ракића и библиографијом прилога у часопису од 1953. до 1968. године обележена је петнаестогодишњица излажења. Ракић је урадио и библиографију прилога у часопису поводом обележавања двадесетогодишњице излажења. У Ракићевом чланку из 1968. године и уводном тексту у броју 1-4 за 1973. годину садржани су подаци о двадесет година постојања часописа и они се могу консултовати. Редакцију су 1968. године чинили Томислав Н. Цветковић (главни и одговорни уредник), Бора Здравковић, Добросав Бјелетић, Жарко Радовановић, Хранислав Ракић и Миодраг Стефановић, а 1973. Томислав Н. Цветковић (главни и одговорни уредник), Хранислав Ракић, Миодраг Стефановић, Жарко Радовановић, Бора Здравковић, Вили Хубач и Душан Јањић.

први, двогодишњи прекид у излагању; друга фаза би обухватала 1957. и 1958. годину, када је часопис престао да излази све до 1961. године. Мислимо да није оправдано видети ма какве резлике између часописа до 1955. и часописа, после паузе, у 1957. и 1958. години. Заправо, часопис је фактички имао не само две фазе него *два почетка*: онај прави или хронолошки, поменут 1953. године и други, 1961. са донекле измењеном физиономијом, изгледом и потпуно новом редакцијом.²⁷

У *Речи редакције* у броју 1, једином за ту годину, напоменуто је ово: „Поново после двогодишње паузе, покрећемо часопис „Наше стварање”. Замишљен као трибина за изношење мишљења о различитим питањима нашег друштвеног, политичког, економског и културног живота, часопис ће, окупљајући све оне који пишу, активно учествовати у процесу нашег развика и размишљању о његовим перспективама, покушати да у свему томе буде делотворан чинилац.”

Као што се види, акценат је померен јер се имплицитно указује више поверење индивидуалном мишљењу о различитим питањима нашег развоја (ниједном речи се не помиње наша социјалистичка стварност). Ипак, даје се предност локалној проблематици и локалним снагама, а у том броју на првим страницама су чланци о спровођењу одлука Петог конгреса ССРН и мерама за унапређење пољопривреде (у ствари реферати који су подношени на седницама општинских и среских комитета Партије). Дакле, разлика у концепцији није велика чак ни лако уочљива: реч је о нијансама, тачније о скривеним интенцијама појединаца из редакције, али је битно за природу односа који су онда владали и из којих су настајали овакви подухвати. Каже се да су часопис

²⁷ Главни и одговорни уредник је Томислав Н. Цветковић, а у редакцији су били Миливоје Алексић, Миодраг Вељковић, Живојин Гребенаревић, Петко Димитријевић, Бора Илић, Милорад Жижић, Марко Милићевић, Хранислав Ракић, Миодраг Стефановић, Николај Тимченко и Томислав Н. Цветковић.

покренули културни и јавни радници Лесковца, што би требало да значи да су они показали и неку самоиницијативу; истина је, међутим, нешто другачија: ти културни и други радници су добили налог да уређивањем и издавањем једног часописа, који има одрђену намену и идеолошке задатке, обаве како се тада сматрало један друштвено користан посао. Спонтаности је ту било премало, такође и слободе у избору и обради тема, као и личним иницијативама, а одушевљења у сваком случају још мање. Тиме се могу објаснити не само сивило часописа у првим годинама његовог излажења него и многобројне паузе у његовом излажењу; уредници су морали пазити да сви објављени прилози воде ка испуњењу поменутог задатка и друштвено-политичког циља, а сарадници нису могли бити субјективни и слободни у избору тема ни њиховој обради; креација је била у другом плану и све је наткрилило настојање да се постигне онај узвишени циљ; с друге стране постојао је страх да се он не домаши, да се у његовом извршењу не погреша. Приликом новог почетка часописа, Редакција је изрекла ону исту жељу да буде делотворан чинилац у нашем друштвеном и политичком, а наравно и културном животу. Још је тада било далеко од остварења такве жеље али је ипак указано на пут којим треба ићи.

III

Наравно, сасвим је природно и близу памети да је часопис, бар у неким интелектуалним круговима Лесковца, изазивао пажњу и био повод за извесне разговоре и критичке примедбе којих је било више него похвала. И часопис, и први, углавном усмени одзиви о њему, добар су повод за размишљање о односу поменутих интелектуалних кругова Лесковца према културним подуватима у својој средини, што је произилазило из менталитета и културног нивоа. И судбина *Нашег стварања*, које је првих година свога постојања било у ствари још увек на почетку, говори о једној специфичности људи овога поднебља – они су

лако покретали иницијативе и такође лако се одрицали онога што су већ имали и што су само створили. Прерата, на пример, дуговечан је био само *Лесковачки гласник*, који је потрајао за све време међуратног раздобља, док су листови као што су били *Пољопривредник* и *Недељне новине* трајале по непуне две године; један лист ревијалног карактера који је покренуо и уређивао један од најзначајнијих лесковачких графичара Адам Илић појавио се само два пута; после рата, лесковачки средњошколци су покренули лист који је три пута променио име и после деветог броја се угасио; слично се догађало са више листова, од којих је један носио име *Трибина* и која се и данас тешко може наћи а који је по својој прилици доносио занимљив материјал који данас може да сведочи о развоју и проблемима послератног Лесковца; једини дуговечни лист Лесковца је *Наша реч* чије је редовно недељно изложење испунило целокупно послератно раздобље.

И различите књижевне едиције биле су краткорочне а издавачи су били и новинско предузеће *Наша реч*, и Раднички универзитет и Народни музеј, који је једини успео да како-тако одржава своје библиотеке, али и да редовно, од 1961. године, издаје обимни *Лесковачки зборник*. Што се тиче *Нашег стварања*, оно је мењало издаваче и поготово редакције, прекидало излагање, излазило у двоброју мењајући ритам излагања, али се ипак одржало. Овај часопис је ипак био плод једне потребе коју су стално имали на уму поменути интелектуални кругови и чудно, не баш претерано вољено али за имиц владајуће партијске структуре корисно и чак пожељно дело. Писци су имали где да објављују своје саставе а и партијски пропагатори да међу своја постигнућа на културном плану истичу и постојање једне публикације са књижевним и научним претензијама. Али часопис својим садржајем и квалитетом није могао да достигне жељени ниво и убрзо је незадовољство једноставно превазишло по себи радосну чињеницу да ли да и даље постоји гласило за

које су се сложили нешто раније да је потребно да самим својим постојањем доприноси културној атмосфери средине. Чести прекиди у излажењу часописа и његов несигурни статус нису били последица само материјалних тешкоћа и немарности Лесковчана према културним добрима која су имали, него и једноставне а у тим разговорима неуочене чињенице да часопис није имао једну личност, одлучну и предузимљиву, која би за свој животно правило и дело узело бригу о његовом излажењу и бивствовању; у Пожаревцу, на пример, *Браничево* је имало свог уредника и неуморног старатеља, иначе судију Окружног суда, дакле, непрофесионалног књижевника Војислава Живковића, који је годинама држао тај часопис и поставио га на чврсте темеље; Браничево излази и после Живковићеве смрти. Али не треба ићи даље, ван Лесковца: и у нашој средини имамо позитиван пример те врсте. Поменути *Лесковачки зборник* који непрекидно излази, годинама, на Дан музеја, а темеље му је поставио и око њега се старао дугогодишњи управник Народног музеја у Лесковцу Хранислав Ракић.

IV

После првих усмених реакција на *Наше стварање* дошле су и прве писане критике. Најпре, реч је о тексту *Четири броја нашег стварања*, који је потписан иницијалима Љ. Б. и Р. М. и објављен у *Нашој речи* од 18. јануара 1954. године. Аутори се у закључку надају да ће часопис развити и унапредити књижевну рубрику и да ће постати садржајнији, третирати ширу проблематику и из других области, чиме ће „у још већој мери одговорити своме задатку; аутор, такође, констатује да је појава „Нашег стварања значајан догађај у културном животу града. Додају мишљење да је часопис „дошао као несумњива помоћ у деловању писане речи међу нашим људима”, али истичу и карактеристичан податак за лесковачку средину „да ова новина и сав њен значај нису одмах запажени” и да је тек другим бројем и последњим двобројем *Наше*

стварање „чвршће закорачило и стекло скроман број читалаца”.

Писци овог првог текста о *Наше стварању* напомињу да се одређени суд о часопису на основу првих бројева не може донети али истичу као добру страну његових покретача то што су се одрекли претензија да они имају завршну реч већ су испољили жељу „да практично помогну и културном животу у нашем граду даду нови импулс”, па је, закључују они, *Наше стварање* на најприкладнији начин потврдило себе.

(...) Ова оријентација, против које се није смела изговорити јавна критичка реч, и ипак танка и доста оскудна „књижевна рубрика” у часопису, изазивали су тада познатог песника тзв. модернистичке струје, иначе студента књижевности из Лесковца, касније реномираног и у најширим југословенским оквирима новинара Борбе Првољуба Пејатовића да у *Нашој речи* од 17. јула 1954. године, поводом двоброја 5-6 за ту годину, постави најпре питање квалитета, пре свега литерарних прилога, а затим и оправданост саме егзистенције часописа таквог нивоа, без обзира о могућности „корених измена”, како се изразио.

Наравно, оваква питања и оцене нису могла проћи без реакције и не изазвати потресе; већ у следећем броју листа уредништво је одговорило најпре примедбом „да је итекако потребно водити дискусију, што темељитију и конструктивнију” о садржају и оријентацији часописа чију су недостаци евидентни; уредништво даље напомиње једну веома важну чињеницу која се данас може сматрати податком од прворазредног интереса – да ти недостаци „проистичу углавном из тога што је све до сада одзив на сардњу недовољан” али истовремено истиче свој став и уверење „да је погрешно дискутовати о једном листу или часопису, постављајући одмах питање да ли треба да излази или не”.

V

Један од сарадника *Нашег стварања* је изнео одлучно мишљење да часопис треба да излази и даље; реч је о Драгољубу Трајковићу који је у *Нашој речи* од 7. августа рекао да часопис, како се он изразио, „треба одржати, али његово уредништво још одмах поставити на много ширу основу”; суштина Трајковићевог мишљења је у томе да часопис треба да уређују људи који би се у том послу морали држати принципа индивидуалне одговорности и креативности; другим речима *Наше стварање* би морало постати креација људи који га уређују и престати да буде нека врста билтена или сервиса друштвено-политичких и партијских форума.

Часопис ће и даље излазити, гласила је порука уредника Владимира Каменковића, објављена у *Нашој речи* 9. октобра 1954. године; чињеница је, међутим, да се до краја те године није појавио ниједан број него тек јануара 1955. године. После четири броја у тој 1955. години, уследила је прва пауза од године и по дана; нови уредник и редакција наставили су у фебруару 1957. године живот лесковачког часописа.

%

Иако необразложена, Пејатовићева негативна оцена вредности прилога у прве две године *Нашег стварања*, може се примити, прецизније речено, она је углавном тачна. Пејатовић је, нема сумње, оправдано, био иритиран насловима тих прилога и именима њихових потписника; као песник нове, модернистичке поезије и схватања, није могао да се посебно радује нити да прихвата песме лесковачких песника који су били привржени традиционалистичкој поезији. Међутим, ако се његов став према објављеној поезији може разумети, већ је теже прихватити његово очито неразумевање друге стране медаље у овом случају. Он није размишљао о културолошком или, боље речено, социолошком значају часописа за лесковачку средину; наиме, часопис је, *баиш овакав какав је*, драгоцено

сведочанство о педесетим годинама, а посебно о нивоу интелектуалних снага, и посебно, о стању духа и особинама менталитета лесковачке средине. Утолико је, рецимо Трајковићев став оправдан а оријентација уредништва, дефинисана у поменутом одговору Пејатовића, разумљива. Извесна колизија, међутим, између покретача часописа (тачније оних који су одлучивали о његовој судбини) и природних тежњи културних радника и љубитеља писане речи који су желели да имају што више простора за своје макар и ненаписане и вредносно нејаке саставе, несумњиво постаји и она видљива чак и онда када се човек задржи на површинском нивоу ствари. Уредништво је *морало* да прихвати наслове и аутора које је наметала идеологија да би се задовољила политичка сврха егзистенције овакве публикације, али је истовремено обављала користан задатак и часопис је постао језгро око кога се окупљала стара и нова генерација културних радника и писаца. Тако се у прве две године на страницама *Нашег стварања* појављују имена предратних културних посленика Лесковца и писаца као што су Атанасије Младеновић, Драгутин М. Ђорђевић, Миливоје Перовић, Драгиша Кнежевић, Брана Митровић, Владимир Каменковић, Благоје Стојановић, Драгољуб Трајковић, а од млађих Бора Здравковић, Првољуб Пејатовић, Јоца Михајловић, Димитије Тасић, Велимир Хубач, Јован Букелић; међу сарадницима *Нашег стварања* су и Миодраг Митић, тада студент права и Радомир Марковић, професор књижевности у Гимназији. Побројани сарадници часописа били су веома млади, студенти или чак средњошколци и неки од њих су се афирмисали као новинари, уредници разних публикација и писци стручних књига (Миодраг Митић, Јован Букелић). Кад се погледа списак сарадника *Нашег стварања*, може се слободно закључити да нема лесковачког писца који је остао ван страница часописа или да није поменут, на овај или онај начин, преко приказа и сл. У томе је културолошки значај часописа просто речено – огроман.

Већ у својим првим бројевима, *Наше стварање* је неговало поезију и прозу, онда и књижевну, позоришну, ликовну и филмску критику. Најплоднији песник је *Бора Здравковић* чије су се песме појављивале редовно, у готово сваком броју. Међу песницима се истицао *Јоца Михајловић*, који је касније објавио неколико збирки. Запажене песме објавили су и *Букелић* који је, уз успешне студије медицине, дуго био уредник и сарадник *Студента*, *Димитрије Тасић*, тада ученик Гимназије а после студија уредник *Видика*, угледни сарадник ТВ и главни и одговорни уредник књижевне редакције БИГЗ-а у најбољој фази овог значајног издавачког предузећа. *Велимир Хубач* је писао књижевне и филмске критике а позоришном критиком бавили су се, додуше не баш систематски, *Радомир Марковић* и *Јоца Михајловић*.

(...) Међу сарадницима часописа био је *Жак Кофино*; занимљиво је да се *Миливоје Перовић* на страницама часописа појавио свега два пута – написом о Кости Војиновићу и причом награђеном на конкурс *Нашег стварања*, док је *Јован Јовановић*, знатно касније, 70. година, примљен као сарадник коме је до тог времена, због неподобности, ускраћено гостопримство.

Од послератних песника, уз *Бору Здравковића*, најбрижнији сарадник је *Томислав Н. Цветковић*; као и *Бора Здравковић*, био је дугогодишњи уредник часописа, а писао је и драме и публицистичке написе; *Бора Здравковић* је писао и позоришне рецензије и, спорадично, књижевне приказе.

Критичари *Нашег стварања* су *Велимир Хубач* и *Мирослав Миловановић*. Овај значајан учесник у књижевном стваралаштву, оставио је књигу критика и једну добру, свеобухватну, антологију лесковачке поезије пропраћену солидним информативним предговором, у коме има и вредносних судова; ова антологија је незаобилазна ако се жели да се стекне представа о лесковачким песницима и ономе што су и како су они стварали. Неоправдано заборављен, *Миловановић* очекује критичку валоризацију и својим

делом представља полазну тачку у преиспитивању књижевног стваралаштва у Лесковцу. Уз Хубача, који се бави позоришном критиком, треба поменути веома обилну сарадњу са часописом коју је остварио *др Никола Цветковић*; поред поезије, он је писао и књижевно критичке чланке, приказе и есеје, обухватајући, сем књижевних, и теме из других области, на пример из историје, филозофије итд.

Познати писац *Нашег стварања* је рано преминули *Вукашин Цонић*, писац хроника, прича и романа, као и радиодрама награђиваних на конкурсима наших радио станица. Такође, рана смрт онемогућила је талентованог прозног писца *Станимира Стојмировића Грицка* да уобличи своје дело. Занимљива је и појава *Саве Димитријевића* који је као врло млад, још у средњошколском узрасту, скретао пажњу песмама и прозом (писао је и драме) да би се касније најпре посветио новинарству, а онда стекао признање као писац специфичног облика документарне прозе, приказујући лесковачке људе и стару чаршију. Прозу и прилоге из есејистике пише и *Станко Миљковић*. Међу сарадницима *Нашег стварања* је и писац *Данило Коцић*.

У *Нашем стварању* објављивао је есеје и *Саша Хаџи Танчић* који је, као рођени Лесковчанин, живећи у Нишу. (...) Уосталом, он је и уредник *Освета* и листа *Лесковчанин*, па се може рећи да је део свог опуса остварио у Лесковцу. Члан редакције у више мандата и сарадник који је објавио више запажених есеја и приказа, претежно из француске књижевности, је и *др Душан Јањић*. Знатно касније, јавио се као сарадник *Драган Тасић*, песник и есејиста; био је и члан редакције часописа *Есеји* и приказе из ликовне уметности објављује *Живојин Прокоповић*. Своју *песничку антологију*, коју је назвао *Песмопис Мирослав Миловановић* је веома акрибично урадио; то је потпуна панорама песника који су живели и стварали у Лесковцу. На пример, он је у своју антологију унео песме *Миодрага Митића*, који је уз *Бору Здравковића*, био најцењенији и најплоднији песник у првим

послератним годинама, и *Првољуба Пејатовића*, који је стекао лепо име међу раним послератним српским песницима, али је, нажалост, брзо напустио и поезију и Лесковац да би се посветио новинарству и живео и радио у Београду.

VI

Нови почетак *Нашег стварања*, како је већ речено, пада у годину 1964. Извршене су опсежне припреме, што значи да је одржано више састанака редакције, а брижљивије, него раније, обављена је селекција понуђеног материјала.

(...) Главни и одговорни уредник постао је песник *Томислав Н. Цветковић*, а у редакцији су били и историчар *Хранислав Ракић*, професор филозофије *Миодраг Стефановић*, један новинар итд.

(...) Часопис је престао да буде приоритет са гледишта друштвено-политичких потреба; сада се финансирао и из иначе танког буџета предвиђеног за културу. Тиме се може пртумачити податак да је нова редакција у 1961. години издала само један број, наредне, 1962. само два двоброја, а 1963. одустала од припремања нових бројева, а да 1964. године објави само једну свеску у виду четвороброја! Додуше, мора се истаћи да је 1966. године часопис најредовније излазио – објављена су четири појединачна броја и један двоброј.

(...) Године 1965. часопис опет чини једногодишњу паузу да би у 1966. години са поновно формираном гломазном редакцијом, готово редовно излазио.

(...) *Године 1967. догодило се нешто изузетно битно у историји часописа.* Тада је повучен радикални потез, који се, нажалост, показао као мач са две оштрице, јер је заиста био веома амбициозан и претерано самосвојан у нашој општој идеологизованој друштвено-политичкој ситуацији у којој су се, између осталог, већ осетно

примећивали симптоми економске кризе коју су партијске врхушке и пропаганда покушали да спрече реформом 1966. године и уобичајном лакировкой. Потез о коме је реч односи се на *раздвајање издавачког савета од редакције*: практично, то је било раздвајање групе друштвено-политичких радника који су отишли у савет, од групе културних радника, односно амбициозних стваралаца који су чинили редакцију; то је био даљи корак ка радикалнијем осамостаљивању редакције и часописа. Редакција је постала бројчано мала, мобилна и састављена од људи који су прилежно и с ентузијазмом прионули на рад јер им је писање, публиковање и књижевност била и „ужа специјалност” и припремна амбиција, што ће рећи часопис као делатна културна чињеница. То ће се најбоље видети ако се каже да је главни и одговорни уредник остао Томислав Н. Цветковић, песник, управник Народног позоришта, покретач многих културних иницијатива у граду, дакле човек који је развоју културе у овој средини посветио све своје радне године; чланови те бројчано мале редакције били су и историчар Хранислав Ракић, директор Народног музеја, један од најплоднијих сарадника часописа и писац више историографских књига; Миодраг Стефановић, професор филозофије, поборник, како се тада говорило, стваралачког марксизма, сарадник часописа и члан Српског филозофског друштва; Душан Стошић, члан Друштва за стране језике, Друштва за српски језик и књижевност и Филозофског друштва Србије, сарадник *Праксиса* и *Филозофије*, часописа филозофских друштава Хрватске и Србије, писац запажених студија које је објавио у београдским и загребачким часописима, истакнути предавач на Народном и Радничком универзитету у Лесковцу, плодни сарадник и уредник *Нашег стварања* и писац неколико књига из филозофије, теорије књижевности и естетике.

(...) Циљ редакције је био да се ради без арбитраже спољашњег чиниоца у руху партијског цензора; ова концепција часописа рађала се у време када је ситуација

у земљи постајала све сложенија и када је критички однос према свему што је ту ситуацију чинило актуелном био неопходан. Таква концепција, разуме се, није могла бити прихваћена јер је следио, како се убрзо показало, и неповољан стицај околности.

Први покушај да се провери не само оправданост него и могућност да се почне остваривати поменута концепција био је састанак редакција локалних часописа који је организовала редакција *Нашег стварања* и који је, после озбиљних припрема, био заказан за крај октобра те године. Дефинисана је и главна тема састанка које није била ни инвентивно смишљена ни на први поглед подстицајна за разговор који не био био један у низу тада уобичајних дискусија које су се завршавале без икаквог ефекта. Та тема је била *Културна политика и путеви и задаци развоја културе у провинцији*; тема, рекох, стереотипна али интенције су биле критичке а не афирмативне и апологетске. Тако су и бирани евнетуални учесници којима су упућени позиви: били су то ствараоци који су већ били познати по својим критичким ставовима према нашој соција листичкој пракси иако су се углавном изјашњавали као марксисти и приврженици изворне комунистичке идеје.

Од већег броја позваних, одазвали су се *Добрица Ћосић, Никола Милошевић, др Михаило Марковић, др Миладин Животић, др Светозар Стојановић, Триво Инђић и Стеван Мајсторовић*; одазвала се и већина редакција провинцијских часописа чији су представници учествовали у генералној дискусији и на књижевној вечери приређеној за публику. Своје редакције представили су уредници др Сава Пенчић и Драгомир Јанковић (*Градина* – Ниш), Драгомир Лазаревић (*Багдала* – Крушевац), Милутин Милутиновић (*Кораци* – Крагујевац), Воја Красић (*Ток* – Прокупље), Петар Вулић и Миломир Краговић (*Октобар* – Краљево) и др Миодраг Николић (*Привредни гласник* – Ниш). У последњи час, службено спречени, отказали су учешће Војислав Живковић (*Браничево* – Пожаревац) и Томислав Мијовић (*Развитак* – Зајечар).

Програм састанка био је добро замишљен и садржајан. Првог дана вођена је опсежна, целодневна дискусија о поменутој теми у којој су учествовали сви гости из Београда и сви уредници часописа; у сали Народног позоришта одржано је добро посећено књижевно вече на коме су радове читали уредници часописа. Другог дана гости из Београда одговарали су пред публиком на питања у оквиру теме *Актуелни проблеми наше културе данас*. Дискусију првог дана отворио је опсежним излагањем које је дало тон целој расправи *Никола Милошевић*; он је говорио о генези наше савременог економизма и улитаризма. *Завршну реч* дао је *Добрица Ћосић*. Целокупан материјал са састанка – и дискусија првог дана, и одговори на питања и актуелним проблемима у култури, као и литерарни радови са књижевних вечери и краћи текстови уредника часописа о условима у којима раде гласила која уређују објављени су у двоброју 5/6 за 1967. годину.

Међутим, сама концепција састанка и интенције редакције о којима је било говора, али у првом реду анализа изведена на састанку наишле су на жестоку осуду партијских форума; појавио се велики број написа у штампи и одржан је велики број састанака партијских активиста којима је присуствовало више високих руководиоца; осуда лесковачког састанка добила је шире размере и тај конфликт означен је као почетак сукоба између српске интелигенције и Партије.

Часопис је био поштеђен и мера и евентуалне забране: једино је захтевано да материјал са састанка буде достављен на увид партијским форумима који су задужени за то – пре него што број буде штампан. Часопис је наставио да излази, у прво време чак и појачаним темпом. Све што се десило у вези са редакцијом свело се на оставку припадника тзв. радикалног и опозиционог дела редакције, њену поуну новим поузданим члановима и појачани рад савета. У том смислу радикализација концепције часописа, о којој је било говора, показала се као мач са две оштрице јер је, поготово поменути број 5-6, учинио часопис

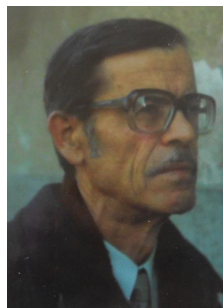
познатим и траженим у читавој Србији и гласилом чије је учешће у општим културним и идеолошким токовима бар у једном тренутку било врло видљиво и утицајно, са једне, али је, са друге стране, изазвало жесток отпор партијских форума који су овакво деловање часописа оценили као антисамоуправно и политички неприхватљиво, угрозивши на тај начин и саму егзистенцију часописа.

Прва последица је била у томе што је јасно поручено да присуство антисамоуправних снага, а то значи „опозиционих” филозофа и писаца у часопису није дозвољено. Тако је, може се слободно рећи, ауторска и кртичка компонента оријентације часописа, о којој је било говора, „*играла само једно лето*” и онда под присилом уступила место некој врсти неутралне и лојалне оријентације која ће постојати али неће „*мутити воду*”. Треба такође приметити да оваква оријентација није наишла ни на какав отпор већег дела редакције, савета и шире јавности. Томислав Н. Цветковић је остао главни и одговорни уредник, а Хранислав Ракић и Миодраг Стефановић, чланови редакције.

VII

Године 1973. редакција у саставу Томислав Н. Цветковић (главни и одговорни уредник), Миодраг Стефановић, Хранислав Ракић, Жарко Радовановић, Бора Здравковић, Вили Хубач и Душан Јањић припремили јубиларни број *Нашег стварања* и четворобројем обележили 20. годишњицу постојања часописа. Истовремено, то је био крај мандата ове редакције. Тим се, заправо, завршила још једна фаза у развоју овог лесковачког гласила.

У петом броју за ту годину, који носи ознаку септембар-октобар 1973. објављена је на уводном месту белешка *Уз опроштај* у којој се каже да је часопис

добрио Октобарску награду града Лесковца, али да овде није реч о награди „већ о људима који су радили у редакцији читаву деценију живота” и то „без икакве материјалне надокнаде или награде”. Био је то несебичан и заљубљенички рад, каже се даље у белешци. Ти људи су се „максимално ангажовали на његовом уређивању”, настојећи да се „не прекине једна лепа традиција и да се не разбије једно велико огледало културног живота и стваралачког чина нашег човека, понајпре човека у провинцији”. Уредништво у то име изражава захвалност досадашњим уредницима Т. Н. Цветковићу, Х. Ракићу. Ж. Радовановићу и В. Хубачу, свакако омашком изостављајући име Миодрага Стефановића. Промена је била очигледна и читавала се пре свега у новом уредништву које је опет имало знатно више чланова и по томе подсећало на састав из првих година постојања. У њему готово и није било људи који су се непосредно бавили писањем, али је главни и одговорни уредник постао песник *Бора Здравковић*; на месту коректора и техничког уредника *Радмила Митровића* заменио је *Михајло Дедић*, уредник великог броја издања штампаних у лесковачким штампаријама, потоњи главни и одговорни уредник *Наше речи*.

(...) После извесног броја година, када је часопис објављивао написе из позоришног живота, почеле су заузимати доминантно место радови из етичке проблематике и књижевне прошлости; међутим, оно што се лако може запазити, часопис је знатну пажњу почео посвећивати ликовном животу и уметности, тачније прилозима Срђана Марковића, историчара уметности и ликовног критичара који је, без икакве сумње, својим марљивим и стручним деловањем пресудно утицао, преко *Наше речи* и *Нашег стварања*, да се утемељи комплетна ликовна критика у нашем граду, и иначе богатом уметницима од вредности. Током осамдесетих и почетком деведесетих година, све до тихог гашења часописа, остварио је сарадњу *др Тихомир Петровић* који је онда наговештавао а данас заузео позицију најмарљивијег и најплоднијег,

најкомпетентнијег и најутицајнијег књижевног критичара. Петровић је иначе стручњак чије је уже поље активности дејча књижевност. Он је писац прве целовите *Историје српске књижевности за децу*.

(...) *Наше стварање престало је да излази* после броја 1-2 за 1994. годину, непосредно по обележавању 40. годишњице излажења. Није било притисака споља, часопис се, да тако кажем, истрошио изнутра и бар за тренутак изгубио свој разлог постојање. Уместо *Нашег стварања*, на тај начин несталог, појавио се *Освит* и попунио празнину која би настала у историји лесковачке периодике. После паузе од неколико година, тадашњи директор Дома културе, садашњег Лесковачког културног центра, *Олгица Петровић*, се zaloжила за обнову часописа. Успела је да часопис обнови свој живот у 1997. години. За уредника је позвала др *Светислав Павићевића*, естетичара и социолога културе из Београда; који је припремио четири броја часописа. *Тако је година 1997. година поновног рађања Нашег стварања*. Формирана је, разуме се, редакција али, што је занимљиво, *без иједног члана Удружења писаца* или ма ког од писаца из других области (историчара, професора књижевности итд.) из Лесковца.²⁸

Уводни текст, како је уобичајно, објављен је под насловом *Уз први број нове серије Нашег стварања* али га није потписала редакција већ сам уредник Светислав Павићевић. Часопис треба да представља, каже ту уредник, „својеврсни допринос подстицању стваралаштва” а у том циљу на уводном месту штампан је чланак *мр Моме Денића* под насловом „Адитиви за дуван: арома и сокови; тиме је испуњена рубрика „Технологија” а следи рубрика „Правне науке” у којој *др Слободанка Стојичић* објављује чланак „Питање законодавства у Душановом законику, а *мр Мирослав*

²⁸ Редакцију су 1997. године чинили др Слободанка Стојичић, мр Мирослав Здравковић, др Добросав Бјелтић, Олгица Петровић, др Милорад Величковић, др Новица Ранђеловић и Миодраг Здравковић.

Здравковић Закон о предузећима и разлози који су утицали на његово доношење; нижу се затим рубрике из области образовања, филологије, урбанизма, флористике, медицине... Рубрику *Поезија* прекидају прилози из медицине, а затим следи „песничка школа Нашег стварање”, теорија књижевности, сликарство, музичка уметност; између осталог и рубрика „Филмска уметност”, појављује се рубрика „Нови издавачи” итд. Посебну занимљивост представљају слогани штампани на последњих страни корица; на пример: „Ако вам је стварања, дођите у Наше стварање” или „Ако ви немате времена – пошаљите нам своје радове” и сл. Убрзо је, међутим, дошло до неспоразума између уредника часописа и издавача; Светислав Павићевић је одлучио да се повуче из редакције.

VIII

Доласком *Димитрија Тасића* на место главног и одговорног уредника, часопис улази у своју нову фазу и достиже у пракси врхунце који је некадашња редакција из 1967. године замишљала, тачније сневала. Сада су се на страницама *Нашег стварања* појавила врхунски књижевници као што су Стеван Раичковић, Драгослав Михаиловић, Љубомир Симовић, Миодраг Павловић, Матија Бећковић, Никола Милошевић, Звонко Марић, Светозар Стојановић и др. Ту су и преводи са страних језика дела писаца са свих континената. Редакција свесрдно настоји да успостави извешан баланс између стваралаца у Лесковцу и највећих наших и светских имена, тако да то буде у правом смислу европски часопис који излази у Лесковцу, дакле да тежи за врхунским квалитетом али да не занемарује чињеницу да потиче из града какав је Лесковац. Ипак, многобројни проблеми, пре свега материјалне природе, оптерећују часопис; било је

неспоразума између издавача и уредништва, тако да је часопис направио нову паузу у излажењу у 2001. години, а за 2002. морао је да буде штампан као четвороброј.

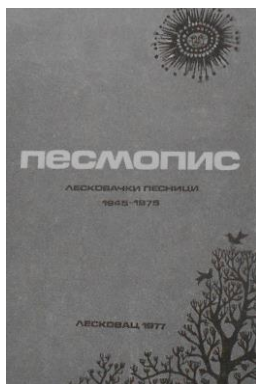
У *Књижевној баштини Лесковца* Николаја Тимченка објављено је неколико веома занимљивих прилога о историјату *Нашег стварања*.

Тимченко подсећа да се почетком септембра 1953. године појавио први број *Нашег стварања*, часописа за друштвено-политичка питања, науку и књижевност, а главни уредник од првог броја до краја 1955. године, дакле до прве паузе у излажењу, био је *Владимир Каменовић*, професор Економске школе у Лесковцу; редакција је била гломазна (петнаест чланова), а издавач Клуб просветних и јавних радника Лесковца. Часопис је био замишљен као месечник и до краја прве календарске године изашла су четири броја у три свеске (трећи је био двоброј за новембар и децембар 1953. године).²⁹

²⁹ Николај Тимченко, *Књижевна баштина Лесковца*, Лесковачки културни центар, Задужбина Николај Тимченко, Лесковац, 2007. стр. 153. *Напомена*: У фусноти је назначено да је ову студију о *Нашем стварању* Н. Тимченко написао 2002-2003. године. Оно што је за историју часописа важно, истакнуто је да су до сада главни и одговорни уредници били: Владимир Каменовић (1953 – 1957), Драган Ничић (1957 – 1958), Томислав Н. Цветковић (1961 – 1973), Борислав Здравковић (1973 – 1979), Слободан А. Младеновић (1980 – 1993), Светислав Павићевић (1997), Димитрије Тасић (1998 – 2005 и 2007 – 2008), Верица Баторевић – Божовић (2006), Јован Пејчић (2009 – 2011), а од тада до преране смрти, 3. јануара 2021. године, главни и одговорни уредник је Драган Радовић, професор, уредник у ЛКЦ, познати књижевник и књижевни критичар. После професора Радовића *Наше стварање* уређује проф. др Данијле Костадиновић која је рођена 1973. у Лесковцу. Запослена је на Филозофском факултету Универзитета у Нишу. Бави се јужнословенском компаратистиком и књижевношћу за децу. Магистрирала је и докторирала на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

ПЕСМОПИС

За историју песништва посебно је била значајна 1977. година. Тада је Културни центар (директор Слободан А. Младеновић, главни и одговорни уредник Борислав Здравковић) објавио *Песмопис, лесковачки песници 1945 - 1975* који је уредио и предговор написао Мирослав Миловановић. Та песничка збирка се и данас, без обзира на неспорне слабости, може сматрати за најбољу панораму песништва у граду на Ветерници.

Извршити избор поезије песника у једном завичајном поднебљу одговоран је и ризичан посао из више разлога. У дечачким и младичким данима поезија је мање – више свакодневни вид пражњења доброг броја девојака и младића.

(...) И зато је сваки избор или антологија песама увек спорна, оспоравана или нападана. И ко је напада и ко је брани – углавном, у праву је. Песма је субјективни укус сазнања и естетског доживљаја, извориште различитих поимања мисаоних симбола и као таква може да изазове различите судове. У тој омеђи крије се замка могућих неспоразума.

Но, без обзира на сву песничку хетерогеност, која је одувек била изазовна, настојаћемо да прикажемо неке од песника који су писали или покушали даа пишу поезију у Лесковцу. Оне које нисмо поменули *сматрамо „изгубљеним”* у протеклом времену, остали су и окренули се животном позиву као трајној „*песми бивствовања*”.³⁰

³⁰ М. Миловановић, Уместо на маргинама, *Песмопис*, Културни центар, Лесковац 1977, стр. 5.

Можемо с правом говорити о лесковачким песницима (1945-1975) који су у општем књижевном бујању у земљи дали свој скромни допринос. Огласили су се, афирмисали и трајно обележили у географско-књижевном обележју овога града. Међу њима је један број *зрелих песничких имена* који озбиљно трају и стварају.

У Лесковцу је било песника и раније, али нису успели да остваре нека значајнија поетска остварења, иако су познати културној историји овога града. Од 1887. до 1889. године у Лесковцу је излазио часопис *Црквени гласник* у коме је штампао песме *Димитрије Н. Алексић* и те песме су искључиво са библијским мотивима. Исто тако, учитељ *Владимир К. Петровић* сакупио је једну збирчицу народних лирских песама. Његове радове објавила је Југословенска академија у Загребу 1900. и 1904. године. Од 1905. до 1914. излазио је врло солидан дечји лист *Ђачки напредак* у коме су штампане, поред осталог, и песме. *Јован В. Маговчевић* оставио је неколико десетерачких песама о ратовима 1912-1918. године.

Године 1920. покренут је недељни лист *Лесковачки гласник* чији је дугогодишњи уредник и сарадник био *Сретен Динић*. Ово гласило лесковачке оновремене средине излазило је све до 1941. године и испуњено је углавном пригодним песмама Сретена Динића и других мање познатих стваралаца.

Од 1933. до 1935. године излазиле су *Недељне новине* које су доносиле и песме које немају неку већу уметничку вредност. Поред ових било је и других јавних гласила.³¹

Између два светска рата песме су објављивали Сретен Динић, Милун Милатовић, Фреди Фазловски, Добривоје Каписазовић, Григорије Гљебов, Драгутин М. Ђорђевић, Ратко Павловић и др.

Сретен Динић је штампао збирку песама *Јеци и одјеци* (Београд, 1905). Ове песме немају скоро никакву

³¹ Д. Трајковић, *Наше стварање*, 1- 4, 1973.

књижевну вредност. Све су мање-више просветитељски наглашене. Спев „*Мајчин аманет*” (Београд, 1928) Динић је написао у деветерцу.

Добривоје Каписазовић објавио је две збирке песама *Песме* (Лесковац, 1927) и *Алтана* (Скопље, 1930). Ове песме су настале под видним утицајем народне лирике овога краја.

Милут Милатовић је земљорадник, без школе, али песник са великим даром. Рођен је у Домановићима под Острогом (Црна Гора), у епској средини надахнутој традиционалним јунаштвом. Из Црне Горе 1904. године одлази у Америку први пут, а после три године и други пут, а 1911. доселио се у Петровац код Лесковца. Исписао је две велике свеске песама од којих су неке штампане у *Недељним новинама*. Штампao је збирчицу од 14 песама под насловом *Пјесме* (Лесковац, 1928). Предговор је написао Драгољуб Трајковић. То је искрена и проживљена поезија науједначених социјалних тонова.

Фреди Фазловски, глумац и публициста, штампао је збирку песама *Еротика моје психе* (Лесковац, 1928) и *Поеме* (Прокупље, 1929). Друга збирка изражава тешко социјално стање и *Крваве руке у аргатима*. У њој су снажно наглашени социјални акорди и патња пролетера.

Драгутин М. Ђорђевић, као богослов, ушао је у збирку *Песме будућих* (Књига за народ, Сарајево). То су врло лепо љубавни стихови, младићки разнежени и елегично интонирани. Исто тако, заступљен је у књизи *Песме нових* (Сарајево, 1929).

Радослав М. Димитријевић је као ученик четвртог разреда гимназије објавио збирчицу стихова под називом *Песме* (Лесковац). Наивна, романтичарска поезија. Заслужује пажњу спев „Али-пашана љубав” који је подељен у четири стиховне сцене (На сабору, Код паше, Отмица и Проклетство).

Ратко Павловић, познати шпански борац и организатор устанка на југу Србије, учио је седми и осми разред гимназије у Лесковцу 1932. и 1933. године

и објавио збирчицу револуционарних песама под називом *Окови и без окова* (Лесковац, 1933).

Као ђак лесковачке гимназије Ратко Павловић био је тих и много је читао, нарочито Гетеа и Шилера. Студиозно је изучавао националну историју.

(...) Ратко саосећа са обесправљеним радницима. То најречитије говори његова песма „У фабрици”. У Шпанији је Ратко Павловић написао и неколико песама од којих „Друговима из Андалузије и Аустрије” (штампана у књизи *Крв и живот за слободу*, издатој у Барселони 1938. године у издању Федералне уније шпанских студената, стр. 33-35). Ратко Павловић се није афирмисао као песник мада је толико желео да буде примљен као песник. У његовим песмама има и осећања и лепих лирских момената.

У току НОБ-а, Лесковац и читав југ Србије били су захваћени ослободилачком борбом народа. (...) До сада су објављене три збирке партизанских народних песама југа Србије, и то: *Добросав Туровић: Народне партизанске песме Јабланице* (Раднички универзитет у Лесковцу, 1968), *Д. Недељковић и С. Димитријевић: Црнотравске и лесковачке народне песме ослободилачког рата* (САН, Београд, 1967) и *Мирослав Миловановић: Народне песме ослободилачког рата јужне Србије* (Графика-прес, Београд, 1974).

У првим поратним данима 1945. године појавили су се и први стихови који су подређени друштвеним идеалима. (...) То је била поезија стандардизованог ритмичког обрасца и наглашеног римаријума, непосредна, са повишеним осећањем тона и сва у идејном ангажману тренутка. У том малобројном песничком кругу налазили су се представници двеју генерација: нешто старије која је пред сами рат почела са писањем, оне млађе, дечака-песника који су пропевали у школским клупама у првим данима слободе и обнове земље.

Већ у октобру 1944. године, на слободној територији, појављује се лист *Наша реч* који објављује и прве песме девојака и младића овога града. Овај лист ће бити све до

појаве *Нашег стварања* гласило младих песника. Те песме везане су за доживљене тренутке борења и страдања, пуне су ведрине и оптимизма.

Верица Петровић у „Песми са Бањице”, антиратно и хуманистички интонираној, оптужује злочине окупаторских окрутника. *Јелена Радовановић* песмом „Нови видици” обраћа се омладини и указује на време које долази.

Добривоје Каписазовић, представник међуратне генерације песника, појављује се песмом „Граде мој”. Искрено и разнежено пева свом порушеном родном Лесковцу. Песму је потписао псеудонимом „Д. Катин”. Ове три песме су објављене 1944/45. године у *Нашој речи*, а већ 1946. године јавља се песмом „Фабрика”

Драгиша Кнежевић, напредни културни и јавни радник између два светска рата, поетски указује на звук разбоја који је раднику, у условима ослобођења земље, и драг и мио.

Треба нагласити да су ови песници, као и многи посустали и заборављени, израсли у литерарној дружини „С. Вуловић”, која је основана у Вишој гимназији у Лесковцу, непосредно после Првог светског рата. У почетку је ова литерарна дружина имала романтичарски карактер и углавном се уклапала у дух литерарних традиција прве половине XIX века. Она је својим радом између два рата оставила видне трагове у духовном животу интелектуалаца на југу Србије. (...) *Ратко Павловић* као члан ове дружине штампа збирку *Окови без окова*, али као самостално издање.

За време рата није радила и обновљена је 1946. године. Међутим, песник *Јосиф Стефановић* је од ове дружине формирао Књижевни клуб „Светислав Вуковић” који је интензивно радио на окупљању и афирмисању младих песника и списатеља све до оснивања „Глубочице”.³²

%

³² Д. Трајковић, Лесковачки зборник, VI

Прво књижевно вече - Прво књижевно вече „на ниво града” одржано је 1949. године. Том приликом су представљени млади песници, међу којима треба споменути Миодрага Митића и Борислава Здравковића. У 1950. години рад литерарног клуба је видно интензивирао и континуирано живи до данас.

Миодраг Митић, даровити песник, писао је врло ангажовану поезију, неколико година и објављивао у *Нашој речи* и часописима по Србији. После завршетка факултета, заћутао је. Међутим, распевани Борислав Здравковић, још од 1946. године, као гимназијалац, окупљао је младе песнике да би касније као професор гимназије и песник поетски озрачио готово све генерације на југу Србије. С правом можемо рећи да је био *права мала поетска школа и сматра се родоначелником лесковачких поета*.

То је време када се јавља неколико песничких имена (*Димитрије Тасић, Бранко Перошевић, Јован – Јоца Михајловић, Првољуб Пејатовић и др*). Међутим, Миодраг Митић је још увек најактивнији и најпродуктивнији, али у 1952. и 1953. години јављају се професори *Раде Марковић* и *Вељко Перишић* који пишу пригодне песме које немају значајнију уметничку вредност.

У 1958. години при Радничком универзитету песник и професор Томислав Н. Цветковић формира *Клуб радника писаца* који је изузетно много допринео оживљавању и афирмацији младих песника града и околине. Ова година се с правом може сматрати *временом стваралачког изазова* и подстрека свима онима који су тек покушавали или размишљали да се огледају у стваралаштву. Ту се формирао као песник земљорадник, већ зрелих година, *Божидар Митровић*, а паралело са њим *Бранимир Стаменковић, Лазар Миленковић, Ђорђе Цветковић, Љубомир Живковић, Станоје Станковић, Станимир Стојменовић Грицко и други*.³³

³³ Песмопис, стр. 12.

Треба напоменути да је у Вучју радио Клуб писаца при Народном универзитету, који је водио песник и новинар Лазар Миленковић. У Брестовцу је песник Миша Цветановић формирао Клуб младих списатеља „Сневање”³⁴

%

Градски књижевни клуб - Године 1969. формиран је *Градски књижевни клуб* који је настао у тренутку кад се запазило опадање јавних литерарних сусрета. Овај клуб је врло успешно радио и постигао је видне резултате у интензивирању књижевног живота Лесковца и његове околине. С обзиром на постојање два клуба који су поделили стваралачке снаге, одлучено је 1972. године да се клубови уједине у нови „*Глубочица*”.³⁵

Народни музеј 1950, Раднички универзитет „Коста Стаменковић” 1966, „Наша реч” 1968 од скоро и Књижевни клуб „Глубочица”, покренули су своје библиотеке и објавили знатан број књига. Почетком 1968. године, Раднички универзитет у Лесковцу покреће издавање листа „*Трибина младих*”, који се бавио животом младих. У овом листу формирала се генерација младих песника (*Ђокица Петковић, Мирјана Тасић, Михајло Дојчиновић, Миодраг Горановић* и други).³⁶

Књижевни клуб „Светислав Вуловић” (1966) је издао неколико књига. Савез омладине и Културно-просветна заједница у Лесковцу 1967. године објавили су књигу *Двадесет песника*. Лесковачка гимназија „Станимир Вељковић-Зеле” (1971) покренула је ревију лесковачких гимназијала под насловом *Ми* у којој штампају своје радове и ученици других школа.

Ово је први пут (у *Песмопису* – *напомена Д. К.*) да се лесковачки песници удружено представе читаоцима и покажу своје поетске белутке у којима су мисли окренуте унутрашњим трагичким немирима и виђењима. Неки од њих нису више лесковачки. Миодраг

³⁴ Наша реч, 16. јануар 1970.

³⁵ Песмопис, стр. 13.

³⁶ Песмопис, стр. 19.

Митић, Добровоје Каписазовић, Првољуб Пејатовић, Димитрије Тасић, Бранко Перошевић, Ђокица Петковић, Мирјана Тасић, Јелена Дугалић, Љиљана Јанаћковић, отишли су из овог града и не чују се више.³⁷

%

Поетска физиономија - Сваки од представљених песника у овој књизи, почев од Борислава Здравковића и Томислава Н. Цветковића, па до оних најмлађих, има своју поетску физиономију.

Ова антологија је, у ствари, заједништво различитих песничких индивидуалности. И зато *не желимо давати квалификоване критичке оцене*, али ћемо критичким освртом указати на основне одлике ове поезије да бисмо је бар донекле ослободили провинцијског комплекса инфериорности.

У издању Књижевног клуба „Светислав Вуловић” појавила се 1962. године збирка песама четворице песника под насловом *Препознавања*. То су Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић – сви припадају првом поетском јату које је полетело из блиског генерацијског гнезда.³⁸

³⁷ *Песмопис*, стр. 15.

³⁸ Мирослав Миловановић, *Песмопис*, Уместо на маргинама, Културни центар, 1977, стр. 5-22. *Напомена*: У збирци „Песмопис“ (лесковачки песници 1945-1975), заступљени су следећи аутори: Слободанка Антић, Јасмина Богдановић, Миодраг Горановић, Милан С. Димитријевић, Сава Димитријевић, Милорад Додеровић, Михајло Дојчиновић, Јелена Дугалић, Драгољуб Ђокић, Љубомир Живковић, Борислав Здравковић, Војислав Истатковић, Љиљана Јанаћковић, Радомир Јовић, Владимир Красић, Душанка Крстић, Лазар Миленковић, Зоран Љубичић, Миодраг Митић, Божидар Митровић, Војин Митровић, Јоца Михајловић, Зоран Младеновић, Слободан А. Младеновић, Братислав Николић, Првољуб Пејатовић, Бранко Перошевић, Ђокица Петковић, Љиљана Петровић, Вукосава Поповић, Невенка Поповић, Драган Радовић, Љиљана Ристић, Биљана Соколовић, Мирјана Соколовић, Бранимир Стаменковић, Станоје Станковић, Јосиф Стефановић, Димитрије Тасић, Мирјана Тасић, Миша Цветановић, Драгојла Цветковић, Ђорђе Цветковић, Никола Цветковић, Томислав Н. Цветковић и Радослав Шушулић.

ЗБОРНИК РАДОВА ЛЕСКОВАЧКИХ ПИСАЦА

Удружење писаца Лесковаца објавило је 1998. године *Зборник радова лесковачких писаца*. Био је то после *Песмописа* први покушај да се на једном месту нађу најбољи ствараоци овога краја. Избор и предговор написао је др Славољуб Обрадовић, а уводник Томислав Н. Цветковић: „Година 1996. више струко је значајна за штампарство и издаваштво у Лесковцу: обележена је 110. годишњица прва штампарије, 100. годишњица покретања листа *Лесковчанин* и 50. годишњица Графичког предузећа „Напредак”. Ова три датума обележени су радно и стваралачки, обновљен је *Лесковчанин*, покренут је нови лист за књижевност, уметност и културу *Помак*.

Почетком 1996. године, тачније 23. фебруара, одржана је оснивачка скупштина Удружења писаца општине Лесковац. Иницијативни одбор: Јосиф Стефановић, Томислав Н. Цветковић, Михајло Дојчиновић, Сава Димитријевић, Тихомир Петровић, Данило Коцић, Ненад Кражић, Мира Коцић, Раде Јовић.

Удружење треба да има своје гласило. И добило га је. Крајем децембра (27) 1996. године представљен је први број *Помака*. Са шестим бројем *Помака*, у издању Удружења писаца општине Лесковац, објављен је први *Зборник радова лесковачких писаца* у избору и са предговором др Славољуба Обрадовића, професора и писца из Ниша.

Памтимо 1950. по покретању библиотеке Градског музеја, 1953. по првом броју *Нашег стварања*, 1961. по *Лесковачком зборнику*, 1990. по часопису *Освита*.³⁹

Пред нама је зборник поезије и прозе који објављује Удружење писаца општине Лесковац. Ништа се битно неће променити ако ову књигу назовемо *алманахом* или *годишњаком*.⁴⁰

Сваки покушај објективног вредновања искључује болећивост и сентименталност. Овом приликом мора се рећи да је *понуда за избор била скромна, па је ова књига таква већ у зачећу*. Ово је само брз и летимичан, дакле непотпун, пресек онога шта су лесковачки писци, и то не сви, објавили током 1997. године и коју годину раније.

У збирци су представљени: Томислав Н. Цветковић, Раде Јовић, Јосиф Стефановић, Михајло В. Дојчиновић, Мира Коцић, Богољуб Т. Михајловић, Добрица Стевановић, Љиљана Вучковић Ана, Милена Стојановић, Перица Пешић, Милан Момчиловић, Данило Коцић, Небојша Ђокић, Гордана Стојилковић и Предраг Јашовић. Други део зборника посвећен је прози. У њему су од приповедача заступљени: Верица Баторевић-Божовић, Раде Јовић, Томислав Н. Цветковић, Ненад Кражић, Радунка Богдановић и Станко Миљковић. Ова књига је само део онога што су лесковачки писци написали и објавили. И као честица мозаика, она има свој значај јер доприноси свеукупној лепоти целине.⁴¹

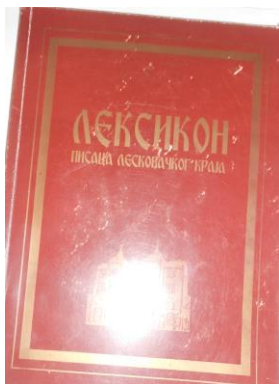
³⁹ Т. Н. Цветковић, Уз први број *Зборник радова лесковачких писаца*, Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 1998.

⁴⁰ Др Славољуб Обрадовић, Траг у времену, део уводног приказа преузет из *Зборника радова лесковачких писаца*, Удружење писаца општине Лесковац 1998.

⁴¹ О *Зборнику радова лесковачких писаца*, без обзира на бројне мане (нису заступљени многи познати песници попут Боре Здравковића, Војкана Митровића, Војислава Истатковића и других) објављене су позитивне оцене у *Нашој речи*, нишким *Народним новинама*, приштинском *Јединству* и другим листовима и часописима.

ЛЕКСИКОН ПИСАЦА ЛЕСКОВАЧКОГ КРАЈА

Књижевни клуб *Глубочица* прихватио се нимало једноставног посла, објављивању *Лексикона писаца лесковачког краја* и тај наум је остварен 2003. године. У предговору под насловом „*Прозивник писаца лесковачког краја за вечности*”, Станко Ђорђевић, професор и књижевни критичар пише: „На иницијативу књижевника Јосифа Стефановића и свестрану подршку већег броја писаца прихватио сам се, у име Књижевног клуба „Глубочица”- овог одговорног задатка да уредим *Лексикон писаца лесковачког краја* као књигу која ће бити *прозивник писаца лесковачког краја за вечност*.”

(...) Садржај је урађен по азбучном реду, по презименима писаца. Нисам мењао језик и стил прилога. Ако је било пропуста, верујем, нису били намерни. Прихватите *Лексикон писаца лесковачког краја* као своју породичну књигу. Сачувајте *Лексикон* и за своје потомке.

У *Лексикону писаца лесковачког краја* представљени су следећи аутору;⁴²

Братислав В. Анђелковић (1953, Лебане, сликар). Објављивао песме у заједничким збиркама, а излагао своје радове у многим местима;

Радмила В. Антанасијевић (1980, Лесковац). Објављивала песме у књижевним новинама „Свитац”;

Верица Азарија Баторевић–Божовић (1947, Лесковац, дипломирани правник, новинар). Објавила

⁴² Подаци о ауторима и њиховом стваралаштву преузети из *Лексикона писаца лесковачког краја*, Лесковац 2003.

књигу Живот пише приче, присутна у Зборнику радова лесковачких стваралаца; објављује у Лесковчанину, Нашем стварању и другим часописима и листовима. Члан је Удружења новинара Србије и Удружења писаца Лесковца;

Славица-Беба Блажић (1948, Соко Бања). Објављивала у заједничкој збирци Глубочици између обала, члан Књижевног клуба Глубочица;

Радунка – Дуна С. Богдановић (село Ружић, СО Владичин Хан, учитељица). Објавила четири збирке песама: Домовино, да ти кажем, Из срца, Додир ћутања, Невпоље; заступљена у књижевним часописима;

Милан Р. Божовић (1940, Ужице, дипломирани инжењер технологије). Објавио књигу Моравске приче, Члан је Удружења писаца Лесковца и Удружења инжењера и техничара Србије;

Светозар Веселиновић (1949, Кацабаћ, текстилни техничар). Објавио Песме и шале за одрасле и мале у Глубочици, 2001. Почасни је члан Глубочице;

Љиљана Ана Благоја Вучковић (1956, Лесковац). Објавила збирку песама Несаница, 1998, заступљена у многим часописима и зборницима;

Милан С. Димитријевић (1947, Лесковац, доктор физике) Објављивао песме у заједничким збиркама, објавио више научних радова, ради у Астрономској опсерваторији у Београду;

Надежда Нада Димитријевић (1924, Лесковац, дипломирани правник). Објавила више песама и других радова;

Михајло Дојчиновић (1934, Брод, Црна Трава, дипломирани правник). Објавио књиге: Сунчева река, Социјален борец, Звездане кише, Шапат бреза, Зауостављено време, Вертикале, Поноћни зов, Одбегле тишине, Љубав на мрављи поглед. Присутан у многим листовима и часописима и Зборнику радова лесковачких писаца. Члан је удружења писаца Лесковац;

Небојша Ђокић (1960, Бачевини, Лебане, завршио факултет одбране и заштите). Објавио књиге: Долазиш

из ватре, Недосањани круг. Заступљен у Зборнику радова лесковачаких писаца. Присутан у бројним часописима;

Станко Борђевић (1925, Буниброд, Лесковац, професор књижевности). Објавио дела: Звезде проходалих птица, Књижевне критике и студије, Зора у недрима срца, присутан у бројним часописима и написао више од 50 рецензија. Бави се и писањем драма. Члан је Књижевног клуба Глубочица од оснивања;

Стојанка Станковић-Ђурић (1948, Горња Слатина, Лесковац, доктор медицинских наука) Објавила више научних радова и више књига;

Борислав Здравковић (1930, Брестовац, Лесковац, професор књижевности, новинар, дугогодишњи уредник Нашег стварања). Објавио збирке песама: Тренуци лирике, Лесковац, 1967, На падинама сна, Лесковац, 2000. Заједничке збирке: Препознавања, 1962, присутан у часописима. Члан је Књижевног клуба Глубочица и Удружења писаца. Добитник бројних награда за књижевност;

Саша Ж. Здравковић (1967, Лесковац, дипломирани инжењер). Објавио збирку афоризама Празна обећања, Ниш, 2002. године;

Драгана Зоричић (1984, Лесковац). Објавила збирку песама Све на свету, присутна у Глубочици између обала 2001. и 2002. године;

Никола (Павла) Илић (1926, Газдаре, Медвеђа, дипломирани правник). Пише од 1944. Објавио око 470 чланака и велики број књига из историографије. Добитник је награде за публицистички рад „Драгојло Дудић” за рукопис Народни херој Дренички (касније објавио као књигу). Књига Крвави фебруар доживела велики број издања;

Војислав Истатковић (1953, Власотинце, правник). Објавио књиге: Љубилиште, Сабрани делови, Пауза за кишу, Она између звезда и лишћа (са Бором Здравковићем);

Снежана Јанковић (Лесковац, 1970). Објавила збирку песама Скривена боја немира. Присутна у

Глубочици између обала 2000, 2001 и 2002. године. Члан је Књижевног клуба Глубочица;

Љиљана Јањић (1937, Слатина, Јагодина, професор француског језика и наставник руског, педагошки саветник). Књижевни рад: Кућни праг, збирка песама, 2001. Објављивала у Глубочици између обала 2001. и 2002. године. Присутна у бројним листовима и часописима, Члан је Књижевног клуба Глубочица и Удружења писаца Лесковац. Члан је Друштва Југославија – Фрацуска. Добила је више награда и похвала за свој рад;

Јадранка С. Костић (1966, Лесковац). Објавила књиге: Мирис душе, 1997 и Пламени дозиви ветре, 2000. године. Присутна у заједничкој збирци Глубочица између обала, 2000, 2001. и 2002. године. Члан је Књижевног клуба Глубочица.

Маре С. Каранфиловић (1968, Скопље, професор књижевности). Присутна у заједничкој збирци Глубочица између обала 2002.

Данило Б. Коцић (1949, Дадинце, Власотинце, професор књижевности, дипломирани правник, новинар). Објавио збирке песама за децу Чудна лађа, 1987. и Дневник на распусту, 2002. и романе Изабрани живот, 1997 и Изабрана тишина, 2002. Објављује по часописима. Присутан у Нашем стварању, Глубочици између обала и Зборнику писаца општине Лесковац. Члан је Удружења писаца Лесковца;

Ненад Кражић (1941, Лесковац, завршио Позоришну академију у Београду). Објавио књиге: Буђење, монодрама и драмолет из лесковачког живота, 1981, Зорка Мантина, монодрама из старог Лесковца, 1989, Димитрије, сине Митре, драма из старог Врања, 1989, Лесковац, време прошло, време садашње, монографија о Лесковцу (коаутор др Живан Стојковић), Занатство Лесковца (коаутор др Живан Стојковић). Објављивао у бројним часописима и добио бројне награде;

Владимир Красић (1943, Ниш, новинар. Објавио више књига, прву у 16. години. Члан је Удружења књижевника Србије;

Даринка Костић (1952. Зли Дол, Босилеград, професор). Објавила књиге: Ветрови завичаја, присутна у збирци Глубочица између обала 2000, 2001. и 2002. Члан је КК Глубочица;

Небојша Крстић (1963, Лесковац, професор). Објављивао у часописима и у заједничкој збирци Глубочица између обала. Члан је Књижевног клуба Глубочица;

Момчило (Мило) Миленковић (1936, Лесковац, публициста и новинар). Објавио књиге: Виц на роштиљу, Пиротске чарламе и заврзламе, 2003 и Библиографију Добросави Туровића. Објављује у часописима;

Синиша Милић (1933, Лесковац, професор). Бавио се научним радом;

Радомир М. Милојковић – Бале (1925). Објавио је збирку песама Вечни цвет, 1980. Заступљен у једно броју заједничких збирки песама. Присутан у листовима и часописима. Добијао награде на конкурсима за поезију и крату новинску причу;

Борица Миловановић – Боркица (девојачко Голубовић), (1947, Свође, професор). Уредник Драмског програма у Културном центру – Лесковац, уредник литерарне свеске Глубочица између обала за 2000, 2001. и 2002. годину. Бави се књижевном рецензијом;

Станко Миљковић (1948, Велико Војловце, Лебане, професор, новинар). Објавио је две књиге: Рашки сликар, књига кратких прича, 1998. и зборник најбољих текстова Записи у времену, 2002. Освајао награде на књижевним конкурсима;

Зорица В. Митић (1932, Лесковац, ВПШ, библиотекар). Књиге: Узлетимо с ветровима, КК Глубочица, 1994, Женске приче, КК Глубочица, 1997, Женски разговори, КК Глубочица, 1997, Женске приче II, Женска казивања, КК Глубочица, 2000, Заједничке зборке: Глубочица узмеђу обала 86, 88, 2000, 2001. и 2002; присутна у бројним часописима. Добитник бројних награда;

Јована Г. Момчиловић (1987, Лесковац, техничар графичког дизајна). Збирка песама *Даље од бескраја*, 2002. Сарађује по часописима;

Др Драгутин Николић (1939, Грделица, интерниста). Књижевни рад: *Снови на јастуку*, 1998, *Уста пуна смеха*, 2000, *Ратници у белом*, 2000, *Раздрагана планета*, 2001. Песме објавио у *Глубочица између обала* 2000, 2001. и 2002, *Нашем стварању*, *Помаку*, *Нашој речи*. Члан је Књижевног клуба *Глубочица* и Удружења писаца општине Лесковац, члан Еколошког друштва *Грделице*. Добитник је више награда и признања;

Петар Д. Николић (1948, Печењевце, Лесковац, правник). Књижевни рад: *До ушћа без краја*, лирске песме, 1995. Члан Клуба песника при Дому културе у Печењевцу;

Драгана М. Нешић (1986, Лесковац, ученица). Књижевни рад: *Кад облаци замиришу*, збирка песама, 2001. Присутна у *Глубочици између обала* 2001. и 2002. године. Пише за *Помак*, *Лесковачки дневник*, *Нашу реч*, *Ђачки забавник* и друге часописе. Члан је КК *Глубочице* од 2000. године;

Момчило (Николе) Павловић (1934, Лесковац, завршио графичку средњу школу). Књижевни рад: писао љубавне песме у часописима;

Груја Петковић (Лапотинце, Бојник, учитељ, наставник, професор књижевности). Објављује у најпозунатијим дечјим листовима и часописима као што су *Политика*, *Наше стварање*, *Освит*, *Помак*, *Просветна реч*, *Просветна преглед*. Награђиван на конкурсима;

Марија Пешић (1987, Лесковац). Књижевни рад: *Бићу као птица*, збирка песама, КК *Глубочица*. Објављује у школском листу;

Мр Перица Ж. Пешић (1950, Лесковац, Мирошевце, магистар техничких наука). Присутан у часописима и многим заједничким књигама. Бави се научним радом;

Хранислав Н. Рајковић (1934, Газдаре, правник и социјални радник). Пише рефлексивне и родољубиве песме. Члан је КК *Глубочица*;

Хранислав А. Ракић (1928, Печењевце, Лесковац, професор). Објавио велики број радова из историографије. Међу којима је 28 књига (осам самосталних и 17 са другим ауторима) и 349 библиографских јединица;

Светолик (Илија) Станковић - објавио збирку песама Последња лука. Заступљен у заједничким збиркама. Члан Удружења писаца општине Лесковац;

Марина Т. Стевановић (1968, Лесковац, новинар). Збирке песама: Отац и мајка или о срећи, Мало јагње бело. Објављује у разним часописима;

Јосиф Стефановић (1931, Добра Вода, Бојник). Објавио велики број књига – збирке песама, романе и др. Присутан је још од познате збирке Препознавања, Лесковац, 1962. године. Један од најплоднијих писаца југа Србије. Један од иницијатора за оснивање Удружења писаца Лесковац и уредник часописа Помак. Члан је Удружења писаца Србије и Удружења писаца Лесковца;

Зорица Стојановић (1959, Лесковац). Књижевни рад: Сломљено срце, песме, КК Глубочица, присутна у заједничкој збирци Глубочица између обала, 2000. Члан је КК ГЛубочица;

Тамара Стојановић – Ђорђевић (1970, Лесковац, професор). Књижевни рад: Цвет из пепела, збирка песама, Лесковац, 2001. Објавила песме у Глубочици између обала 2000, 2001 и 2002. Присутна у часописима. Члан је КК Глубочица.

Звонко Ј. Стојиљковић (1963, Скрапеж, Власотинце). Књижевни рад: Наречене тајне љубави и Јужни ветрови са Нехаја, збирке прича. Заступљен је у антологијама власитиначких песника: Росуљци и Стихови љубави, вере и сумње;

Весна С. Стојковић – Тара (1961, Колашин, песник, сликар, иконописац). Књижевни рад: Очи анђела, збирка духовне поезије. Члан КК ДУбочица и Удружења Сокол Град у Нишу;

Живан Д. Стојковић (1937, Велико Трњане, Лесковац, доктор историјских наука, универзитетски

професор). Главни уредник Зборника радова Технолошког факултета у Лесковцу, чији је први декан, дугогодишњи члан редакције Лесковачког зборника и редакције Врањског гласника. Објавио велики број књига, углавном из историографије, као о више саопштења и чланака у угледним листовима и часописима; Добитник је више награда за научни рад;

Братислав Тодоровић (1972, Лесковац). Књижевни рад: Рапсодија младости, песме, 1995, Сан бесане ноћи, приповетке, 1999, У сенци времена, роман, 2002. Објављивао у Глубочици између обала 2000, 2001 и 2002. Члан КК Глубочица;

Мр Живојин Трајковић (1950, Секицол, Лебане, професор руског језика, магистрирао на Филолошком факултету у Београду). Аутор је књиге руског језика за студенте Технолошког факултета и Речника руско-српског језика математичких израза и Речника за текстилце. Учесник је на домаћим и међународним скуповима професора руског језика. Ради на Технолошком факултету у Лесковцу и Филозофском и Машинском у Нишу.

Добросав Ж. Туровић (1935, Гајтан, Медвеђа, историчар-књижевник). Објавио је 16 књига од којих 5 са књижевном тематиком. Доботник је бројних награда. Члан је КК Глубочица, Удружења писаца Лесковац и Удружења књижевника Југославије;

Вукица М. Марковић – Ђукаловић (1962, Славујевце, Лесковац, социјални радник). Књижевни рад: Варљиве стазе, збирка песама, 1995. Присутна у Глубочици између обала, пише за часописе. Члан КК Глубочица, члан Удружења писаца Лесковац;

Саша Хаџи Танчић (1948, Лесковац, професор књижевности, бавио се новинарством). Главни и одговорни уредник неколико часописа, покретач и главни уредник Освита, књижевног и научног листа Лесковчанин и листа за духовитост и сатиру Лесковачка мућкалица. Члан је Удружења књижевника Србије и ПЕН клуба. За књигу *Звездама повезан* добио је 1991. године *Андрићеву награду*;

Стојадин С. Цакић (1923, Прекодолце, историограф). Радио на оживљавању сеоског живота. Дело: Хроника села Прекопчелице;

Миша Цветановић (1947, Брестовац, Лесковац, наставник). Песник и приповедач. Најзначајније дело: Капирање стрица Јермана, приче. Присутан у бројним листовима и часописима и добитник више награда;

Костадин Цветковић (1939, Лесковац, грађевински инжењер). Књижевни рад: Бисери звезда, 1997, Нераскидиве везе, 2000 и Свет младости. Присутан у Глубочици између обала 2000, 2001 и 2002. Члан КК Глубочица;

Др Никола Цветковић (1939, Лесковац, есејист, песник, књижевни историчар, научни и педагошки радник, доктор књижевности, универзитетски професор). Објавио велики број књига, више од 550 библиографских јединица, присутан у бројним зборницима и часописима. Члан Удружења књижевника Србије, Удружења књижевника Косова и Метохије, Књижевног клуба Учитељског факултета у Јагодини и Удружења универзитетских наставника и добитник бројних награда;

Томислав Н. Цветковић (1933, Горње Синковце, Лесковац, завршио филозофски факултет и високу школу друштвено-политичких наука). Објавио пет књига поезије: Отимања, 1968, Веку ветру, 1974, Хисарски одзиви, 1979, Земно бремене, 1984, Увир, 1991; две збирке прича: Пукотине, 1979, Фотографија изнад кревета, 1996, затим Лесковац – црвени град, романирана монографија (у коауторству); аутор историјске драме Војвода Никола Скобаљић, три издања, драме Алигатори; драматизовао Нечисту крв Боре Станковића, 1968 и Доживљаје Николетине Бурсаћа Бранка Ћопића. Аутор је низа сценарија, заступљен у најпознатијим листовима и часописима и добитник бројних награда. Члан је удружења књижевника Србије, Удружења драмских писаца Србије, Удружења новинара Србије и Удружења писаца

Лесковца и дугогодишњи главни и одговорни уредник Помака.

%

У Лексикону писаца лесковачког краја, у поглављу „У сећању су...” заступљени следећи аутори и њихове краће биографије:

Драгутин Гроздановић (1912, Тетово, учитељ, наставник, педагошки саветник). Књиге: Просвета, школство и култура лесковачког краја, 1973, Просвета, школство и култура лесковачког краја II део, 1985, Хроника села Вучја, Петнаест година рада Радничког универзитета у Лесковцу. Присутан у заједничким зборкама, добитник бројних награда;

Сергије Димитријевић, (1912-1987, докторирао на Правном факултету у Београду 1957). Објавио више од 20 књига и близу 500 научних радова, бавио се и поезијом. Присутан у најугленијим научним часописима, добитник бројних признања;

Драгутин Ђорђевић (1907-1999), прота Драгутин Ђорђевић био је изузетно вредан аутор. Српска академија наука и уметности издала је његове три књиге: Живот и обичаји народа у Лесковачкој Морави, 1958, Српске народне приповетке и предања из лесковачке области, 1988 и Народне песме из лесковачке области, 1990. Био је цењени сарадник Народног музеја који му је и штампао монографију Живот и обичаји народа у лесковачком крају, 1985. Објавио велики број радова у најпрестижнијим часописима и словио је за најбољег znalца народних обичаја;

Јелена Златковић (1973-2002), професор Прве текстилне школе у Лесковцу. Памтиће је ученици и колеге по ентузијазму, веселом духу, речитости и љубављу коју је несебично исказивала. Написала је рецензију за књигу Сан бесане ноћи Братислава Тодоровића. Трагично губи живот 28. јула 2002. године;

Смиља Илић (1949), наставник, Збирке песама: Хоћу још да певам; присутна у Глубочици између обала 2001. Члан КК Глубочица;

Божја Митровић (1913-1980), скроман сељак и писац о коме је посебно надахнуто писао др Зоран Чановић;

Брана Митровић (1908-1984), једна од најзанимљивих личности Лесковца. Његов Речник лесковачког говора доживео је два издања, бавио се и поезијом и писањем прича;

Јован Јоца Михајловић (1924-1988), присутан у бројним листовима и часописима, био је члан Друштва књижевника Војводине, Удружења новинара Србије, а 1977. године објавио студију Лесковачки говор. Добитник је више значајних награда;

Атанасије Младеновић (1899-1965), био је дугогодишњи управник Народне библиотеке. Као ученик Учитељске школе у Скопљу написао је драму Патња српског народа, која је доживела два издања;

Слободан А. Младеновић (1929-2002), магистар књижевности, бавио се књижевном критиком и објављивао у многим часописима. Био је и главни и одговорни уредник Нашег стварања. Аутор је књиге Сусрети са делима савременика и Лековита својства Сијаринске Бање;

Аристомен Л. Ристић, новинар, судија, писац. Први дописник Политике из Лесковца, 1929. Од 1933-1935. био је уредник Недељних новина. Сарадник је Лесковачког гласника, београдског Времена и Правде. Објавио је књигу Лесковац јуче и данас, 1935. Био је уредник Наше речи. После Другог светског рата објавио петнаестак разних публикација и књига;

Др Миодраг Стефановић (1928-1990), Добре Воде, Бојник, дугогодишњи професор лесковачке Гимназије. Био је 15 година члан редакције Нашег стварања. Објавио више радова у угледним листовима и часописима;

Станимир Стојмировић (1938-1996), село Брод, Црна Трава. Студирао права. Заступљен у бројним листовима и часописима. Дела: збирке кратих прича Другарско вече мртвих и Приче из несанице и роман Водени бик на Чемернику, збирка песама Порекло висина и књига афоризама Неомалтерисане мисли.

Добитник је бројних награда на анонимним књижевним конкурсима;

Гордана Томић-Радојевић (1939-2002), Лесковац. Била је члан КК Глубочица. Радила у Лесковцу и Београду. Прву збирку песама објавила на лесковачком дијалекту – *Исцв'тена стрњика''*, 1986. Писала хаику поезију;

Драгољуб М. Трајковић (1904-1992), Лесковац, правник, историчар, публициста, књижевник, врстан интелектуалац, пише од најраније младости. Изузетно плодан писац. Само у Нашем стварању и Лесковачком зборнику објавио близу 200 прилога на више од 1500 штампаних страна. Писао је драме, а изузетно му је вредно дело Преглед лесковачког књижевног ствараштва, 1973;

Вукашин Цонић (1935-1980), Брод, Црна Трава, сарадник угледних листова и часописа. Књижевни рад: *Далеки бели путеви*, хроника, 1969, *Укус земље*, приче 1971, и *Пре зоре*, роман. Био је председник КК Глубочица.⁴³

⁴³ У *Нашем стварању*, бр. 4/2003. године, стр. 231-233, појавио се оштро интонирани прилог проф. др Тихомира Петровића. На самом почетку тог чланка под насловом *Књига/промашај* каже: *Исхотихо и полуилегално, донета је одлука о штампању Лексикона лесковачких писаца – и кад су се догађаји стекли, прилика није пропуштена. (...) Лексикон лесковачких писаца не оставља утисак ваљано обрађеног посла. (...) Ако би се питало за разумна и умна мерила, Лесковац тек има писаца који би да „стану под један дуд“.* (...) Са жаљењем се може констатовати да су, при изради књиге, недостајали јасан план и мерила при избору аутора. Немање критеријума условило је одсуство прозних писаца и научних прегалаца који, у најлепшем смислу речи, презентују српску реч и мисао. Песнички речено, звездана раздаљина дели неке писце који су се нашли у Лексикону од оних који су изван њега. У Лексикону нема *Душана Јањића, Драгана Радовановића, Драгана Радовића, Мире Коџић, Вили Хубача, Милана Момчиловића, Рада Јовића*; нема оних који су остали у „сећању”: *Жак Конфино, Јован Јовановић, Предраг Марић*. Како објаснити читаоцу да је Лексикон објављен без *Николаја Тимченка*? (...) Ово мало речи и неколико сасвим крњих констатација, изречених у клими подозривости која влада у вези са појавом Лексикона, казани су без намере да се ико затекне у погрешном кораку или исмеје, без икакве зависти или злурадости.

БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВАРИЈАЦИЈЕ НА ТЕМУ: ЈЕСЕН

1.

Није моја, туђа је ова јесен:
Ја и живот мој још се нисмо срили.
И када ћутим над собом наднесен,
То неко други моје речи вели.

Сакриће тугу дрвореди свели
И лист у коси са звезда отресен
Проћи ће младић, пијан и занесен,
Што нема ништа и не зна шта жели.

2.

Никоме се толико не опирем
Ко себи самом. Ето, око цвета
Целу се јесен са собом препирем,
Стално нешто зановедам.

И, не знам како, одлутам у влати,
И тамо дуго о нечему ћутим...
Не, нисам пијан кад себе грлатим
Отргнутог лишћем жутим.

3.

Није ми ништа
Само ме јесен растужила нечим.
Изустим нежност, кажем љубав, па одболујем речи
Крвав и жут као да долазим са бојишта.

И тражим неког. О, коме да се на корак понудим
Свето обиље тела на којима спавам...
Треба ли да се стидим што у мени застуди
Од сасушених трава?

СЛУТЊА

Ноћ и лавез узнемираних паса
Можда је путник, путник из далека
Што је одавно отишо без гласа
Кога ли то смрт пред кућом чека?

ЈЕСЕН, ОНА И ЈА

Није ми, није ми више жао
што јесен сиви остави траг.
Јуче, у сан је процветао
девојке осмех драг.

Све ми се чини овај пут
да сам о срећи мало знао...
Гледајте, људи: месец жут
над њеном кућом стао!

Мораћу сутра да је питам
откад је месец друг;
и, док јој песму не прочитам,
поглед њен биће збуњен, дуг.

Затим ће она рећи у шали
да је посечен пријатељ дуд;
о, смејмо се свему ко мали
- она лепа и ја луд.

Под дудом ме је корила она
да нема смисла и – шта још све!
Била су јача у нама звона
и моје руке обадве.

Није ми више, није жао
што јесен жутим застире праг
у љубав ми се расцветао
девојци осмех драг.

ТОК

Као што дође, тако оде;
Ништа ти нисам узо, ништа дао.
Овог тренутка само ми жао
Што људи теку као воде

МОЈЕ РУКЕ

Кад ме нема у бол сврта
руке моје
од тишина клешу сан

Никад да се мени врате
Руке моје
Чекају ме ноћ и дан

МАТУРАНТСКО ВЕЧЕ

У жакету, у ценом фраку, у балској хаљини,
вечерас смо сви лепи као до сада нико;
и док машемо срцем животу у даљини,
свако нам драг, а разредни више но ико.

Прелепи од снова, од свега што нам се чини,
засенили бисмо Афродите и Аполоне.
Погледајте мене и ову у пелерини:
зар се не волимо лепше од оних из Вероне?

Први пут бићемо оно што бејасмо кришом –
поноћни гости у крчми, гласна песма у зору.
И кад кренемо кући, мокри као под кишом,
љуљаћемо се ко барка на узбурканом мору.

Али ко хаје за токад је срце ко чигра,
а само је једно једино матурско вече!
Знамо да живот није мед ни безопасна игра,
и зато баш – нека песма уз вино потече!

И волимо неког, љубимо нечије увојке,
јер ноћас кечева нема... осим оног у колу
Пардон! зарадити се могу јединице и двојке,
али не оне у професорском протоколу.

Сасвим смо нешто друго чим смо изашли из клупа
и с профама се куцамо као друг са другом.
Зар би нам било лепше да нисмо са њима скупа,
макар нас гледали сетно и смешили се с тугом.

Еј, ђаволице љупке, дижите профе са стола,
па с њима у коло ђачко. Зар ђаци нису они!
Та цео живот у школи, проблема пуна кола
и свако задње звонце грумен срца одрони.

Ако и бола има,
за овај час љубави нека никад не звони!

ПЕСНИК И ЈА

Песмо моја, јесам ли то ја?
Или облак што у мени сја?

Или неко што ме прати свуд,
Мало мудар, нешто више луд.

Када лутам, црних слутњи пун,
Он ми смета као оку трун.

А некад је као суза чист
И треперав ко јасике лист.

Он и ја смо као брата два:
Кад он тужи, тугујем и ја;

Кад узлеће, то је и мој лет.
Један другом, ми смо цели свет.

Мед и чемер исписмо до дна,
А још не знам да ли ме он зна.

После мене живеће он још:
Он је дукат а ја само грош.

И кад буде минуо мој век,
Одзвањаће тог дуката звек.

На ломачи већ змијуљи дим,
Задњу чашу испијам са њим.

ПЕСМО

Ако си истина буди порука несуђеном времену.
Ако си рођена у тами, буди звезда на пучини дана.
Ако си људска, иди усправно изуједаним путем.
Ако је бол најдубље осећање
у твом бунару је вода студена.
Ако су сузе бисери, о врату носиш најлепши ђердан.
Ако је љубав чекање, јагрук ти је од златна ђердефа.
Ако је срећа у срцу, буди више добра него мудра.
Ако богатство значи благо,
Остани на престолу, краљице мога сиромаштва.

ЖЕНИ

Увек у бегу, на крилатом ату,
Стара си песма весела и тужна,
Најлепша варка и истина ружна,
Грудва празнине, рђа на мом злату.

Ти си тај слабић од богова јачи,
Бандит у срцу што плаче и хара,
Сјај мркле ноћи и хладноћа жара,
Суза у смех и осмех на ломачи.

Нежна си, мека и тврда ко длето,
Најслађе чувство и страх иза резе,

Сребрна чезња усамљене брезе,
Вино у јесен и извор у лето.

Све си што хоћу, што не могу, нећу,
Мој пад у лету, посртај на рубу,
Пругаста мачка у белом голубу
И ујед змије скривене у свећу.

Све си што ниси, што неће да буде,
И ништа ниси од свега што јеси;
Тишине моје мук и ломотреси
И празне руке које вечно жуде.

С ОМЧОМ ОКО ВРАТА

Оковаће ме,
и бићу песма с омчом око врата.
Ишчупаће ми језик,
и моје ће речи постати стојезичне.
Сломиће ми руке,
и оне ће се зимзелено њихати.
Пребиће ми ноге,
а оне ће и даље газити по нечијој савести.
Искубаће ми срце,
и у њиховим грудима зјапиће празнина.
Убиће ме,
и мој ће лик блистати на њиховим гробовима.

ПОДРЕБРИЦА

Птицо подребрицо у сажетом лету
данас си празник у мојој памети.
Ако си ме нашла, јеси стигла мети:
ко у мени нема предела на сврту.

Хвала ти на перу из лепога крила,
пробудичеш се лепа у мом камену.
Прелети се и сјај на мом рамену:
у мени је свака грана преродила.

Сањај будна и болуј непозната,
као лампа у ноћ окупљај лептире,
милуј ноктима, кљуном отварај врата,
волеће те они који се не мире.

Као ветар, као киша, уђи у ме,
као јаук са којим се изнад пала,
створи пламен од пепела као наде,
буди птица која буди и разуме.

ДВЕ МАЈКЕ

Син сам двеју мајки и оца чији гроб не знам.
Туга безимене хумке уселила се заувек под моја ребра.

Ништа ме не би утешило да немах две мајке
нити бих нашао циља.

Једна ми је певала успаванке
а у дане кржаве истине опасала мачем.

Другој сам ја племенитом сабљом косе резао
и певао занос на њеном крштењу

Када је полазио у рат,
отац их је обе пољубио и од сваке понео амајлију;
прамен црне косе и шаку црне земље.

ГУЊ

Још стоји почађала слика: отац у гуњу.
Ко на вешалима он, виси о клин гуњ исти.
У селу беше први на првој црној листи
и сам ископа земљу да би легао у њу.

Шта се све са њим збило, изговорићу тихо:
ни гуњ не беше поднео више. А затим омча
и пркосни поклич што нас у пламен зањихо.

Убрзо за њим и мајка заневолја, сконча.

Гледам избледели гуњ и један живот мали.
Радовао се као дете кад га обукао нов.
Је ли могуће да цео живот беше мучни лов
на мрве радости што нам сити отимали!

С јесени је обавезно силазио у град
да од црне летине сваком по нешто купи.
Зној јевтин па је ноћио на станичној клупи
а сољу и пројилицом толио вечиту глад.

Са тобом, оче, корача градом јесен ова.
То се ти радосно смешиш у осмеху сваком;
зреле плодове криви делиш препуном шаком
и вијеш сунцу гнездо испред набреклих снова.

ОНА ИЗМЕЂУ МЕНЕ И СВЕГА

Она је моје крило у лету изнад неба
И далека звезда што блиста под мојим челом.
Она је то што немам а највише ми треба,
И моја несита глад у њеном снегу врелом.

Она је љупки ђаво што ми се руга, плази
И ко зна шта све мисли, шта ли о мени бунца.
Она је мој звездани дан и ноћ пуна сунца,
Једини мој живот који ми још не долази.

Она је насукан брод на моје кржаве стене
И урлик рањеног вука у срндаћу, птићу.
Она је неизлечив црв у мом сну и пићу,
Непремостива река између ње и мене.

Она је без заставе и око ње два цара.
И пошто њине војске у бездан смрти рину,
У крилу победника она и тада вара
Између свих војника најбољег војничину.

Она ће отићи другом, или бар другој себи,
И биће туђе небо, поноћ туђег дана.
Око њеног врата будимо ниска ђердана,
Да се војник и песник никад разишли не би.

Она је стопут она, стопут гора и боља.
Она је и злочин којим се доброта мери.
Она је срна за којом јуришају поља.
Каква јеси, жено, роди ми хиљаду кћери!

САН

Ја имам жељу, блистав сан:
Да љубав сиђе међу људе,
Да срећа сваком шара длан,
Да нове зоре смехом руде;

Да свака суза у сан процвета,
Да корак срећних буде тих,
Да сваки онај који клевета
Презир и мржња буде свих

**

Човек и човек
дисање у себи

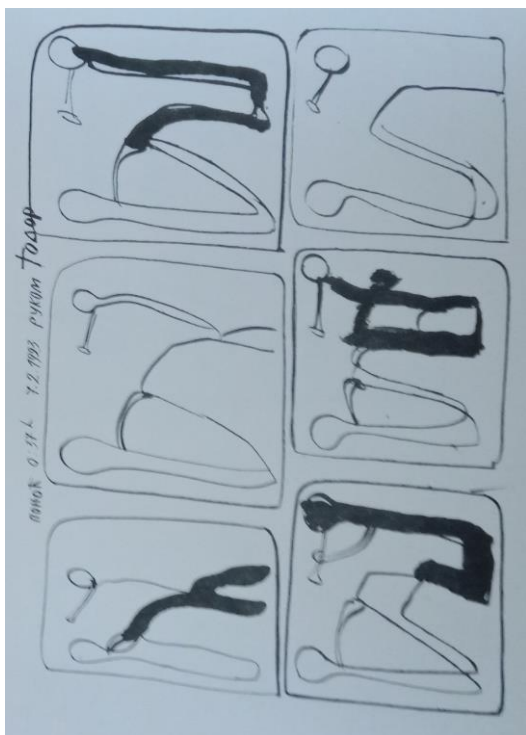
Човек са човеком
ласта и ластва пролеће

Човек на човека
ланци и пепео

Човек у човеку
простор у бескрај

ЖИВОТОПИС

Кад бејаш у утроби мајке
Отац орао њиву,
Сад он у утроби земље,
Ја копам.
Наш земљопис,
Наш животопис

УМЕСТО ПОГОВОРА

*Прича посвећена професору и
песнику Бориславу Здравковићу*

У забрђанском оквиру сиромашних младалачких и студентских дана наслушао сам се и мудрих речи обичних, полуписмених сељака, али и, верујте, прелепих прича мојих вршњака. Када смо долазили, а долазили смо стално лети, окупљали се испред задружног дома, седели на клупе, или негде другде, и слушали...слушали...слушали...Онда смо и сами причали...причали...причали...⁴⁴

Нека од тих дешавања, zgodних прича, прибележио сам. Ту су, па нека се саме покажу, макар у одломцима, у сломљеном, затамњеном огледалу.

Разболео се неки сељак, имао је доста имовине, али су муке биле толико велика да је прозборио: „Ова бука, ова музика... кад ће то једном престати...!“

Други би сељак казао:

- Чуо сам да се болови ни у шта не рачунају!

Трећи мудрује:

- Док нема хајдука у шуми, нема ни слободе!

Тај сељак, који је често говорио о суседима - сељацима, готово свима деловао је припросто, доприча:

- Давно сам чуо, па сада зборим. Ако хајдук треба да наточи чутурицу воде, никада не сме да прекине млаз воде, јер су гониоци негде близу!

Тада мој школски друг Петар, као да се осмели – а студирао је философију, па су га и звали „философ” – прозбори, готово нечујно, али довољно филозофски:

⁴⁴ После поноћи (у Лесковцу, у свиме стану) разговарам са Бориславом Бором Здравковићем, (Брестовац, 13. јануар 1930, Лесковац, 2012) професором, песником и боемом. Овај интервју (*Уместо увода*) посвећен је 75. годишњици његовог живота и 50. годишњици стваралаштва бјављен је у *Нашој речи* у шест наставака. Први део 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005.

- Живот чине заплети између сна и јаве, између чудног и чудесног!

Погледасмо га, а он се охрабри, па дода:

- Ништа није неминовније од немогућег. Требало би увек предвидети – непредвиђено!

Опет ће онај што је говорио други:

- Живот је као пловидба на отвореном мору!

Неки се насмејаше, нису га разумели, он дода:

- Био сам у морнарици, знам ћуди пространстава!

Тада записах кратку причу коју те вечери чух:

Касна јесен, хладна, досадна киша пада данима. Навратио пријатељ код комшије. Моли да пребаце волујским колима његовог болесног оца до града, пет је километара, а овај му одговори:

- Добро је, добро је што је твој отац болан, али не знам ко ће волове да тера!

Када дознао за ту причу, оробео је „*подмукли страх*” и питање: шта ће бити ако се разболим!?

У промишљању, пробуди ме похабани глас најстаријег међу нама:

- Сви смо ми, друшкани, у теснацу живота! Ми смо, дакле историја. Ха...хм...х..!

Као да је управо та изговорена мисао натерало једног од студената историје да се јави. Био је из скромне, сиромашне породице – отац му нестао за време рата – волео је историју и био је њоме одушевљен. Хтео је, каже, да промени њен ток.

- Свет историје, то је свет тајни, то је свет нечијег детињства, који нам се полако враћа!

Завлада камерна атмосфера:

- Историја је начин истраживања прошлости, ма каква она била, лепа или сурова. Не могу сви да разумеју њен ход кроз време!

О свом оцу, којег не памти, и којем се ни гроб не зна, говорио је с тугом, која се одсликавала у његовим очима.

- Знам га само са једне бледе, старе фотографије. Очи су откривале празнину. Моје детињство, природно,

обележено је његовим нестанком! Отац је био млад, тек сам се родио када је кренуо у рат, у то велико (не)време!

Једом ми каза, записах: „Осећам се као да сам пас без завичаја!“

Доприча: „У свим тајнама о моме оцу много је туге!“

Прибележио сам на маргини мог рукописа: Тема је много сложенија, тајна је велика!

Уз хладно пиво, комшија, студент књижевности, који се до тог тренутка није чуо, прозбори:

- Другари, чујте! Позивање на угасле успомене и варљива сећања доводи под сумњу нашу садашњост!

Неко се накашља, а он, кога те вечери прозваче „писцем“, доприча:

- Магла и дим прекривају сећање, све тоне у празнину која је коначна!

И закључи, цитирајући Достојевског: „Жена је жена па ма била и калуђерица!“

Збуних се, и другима се то деси. Нису разумели, а хтели су да схвате ту поруку „(не)доба“.

- Авај, ограничени људски створе, ошинух себе!

Онај сељак, који је први заподенуо говор, пре него што нас напусти, настави причу:

- Ко право своје запушти, нек себе криви ако га изгуби!

- Сетих се, прозбору „судија“, како смо давно прозвали буцмастог другара, који је студирао право, а чија је кућа поред млина, крај реке.

- Зар то није из једног закона Црне Горе? Сећам се: „Закон је за сваког закон, ма како опор био“, „Зао обичај, никад тврд, никад законит.“, „Ко само речи законски знаде, тај још закона не зна, док му не схвати разум и смисао“, „Твоје свето, а и моје свето; чувај своје, и моје не дирај.“, „Што једном по закону стечеш, тврдо ти је баш и кад би се закон изменио.“

Тада се огласи и други студент права:

- Правда би, како каже један француски писац, морала да буде чиста савест!

На маргини свеске сам записао:

- Била је то сјајна приредба – без улазнице!

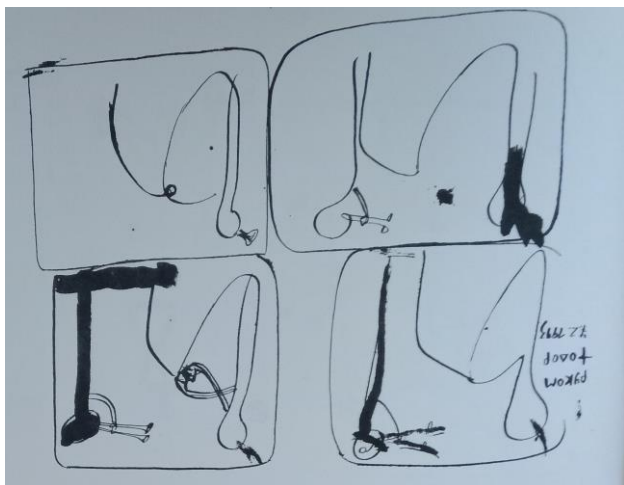
Историчар нам се кроз смешак обрати:

- Момци, српски кнез Михаило Обреновић био је спреман да се због своје љубави према Катарини Константиновић одрекне кнежевања јер је сматрао да „лична срећа вреди бар колико један престо.“

Неко из великог друштва поче да негодује, он настави:

- Знате, своју љубав није успео да оствари јер је 1868. на њега, у Кошутњаку, извршен атентат. Да ли само из политичких разлога или што су се многи из његове околине противили женидби са кћерком надарене прве српске списатељице, лепе Анке Константиновић Обреновић, иначе кнежеве блиске рођаке!

Сви погледасмо историчара, он доприча, као да открива велику тајну, да Михаило није био неки изузетак. Испијајући последње капи пива, закључи: „И војвода од Визентала се одрекао британског престола „само због љубави“ према мис Симсон са којом је дуго и срећно живео, далеко од сваке врсте протокола и заштите!

О АУТОРУ

Данило Коцић (4. септембра 1949. село Дадинцу, Власотинце), дипломирани правник и професор. Као стипендиста Косова и Метохије био је професор српског језика и Устава СФРЈ у Гимназији „Браћа Рибар“ (Исток, Косово и Метохија) и Гимназији „Стеван Јаковљевић“ (Власотинце).

Коцић је био новинар и уредник у приштинском дневном листу *Јединство* 1977/1978. године, а затим је три деценије радио као новинар - дописник *Политике* из Лесковца и југа Србије. Један је од оснивача (био је и председник) Удружења писаца Лесковца и стални сарадник гласила *Помак*. Члан је Удружења новинара Србије и Удружења књижевника у домовини расејању.

КЊИЖЕВНИ РАД: РОМАНИ: *Изабрани живот* (Лесковац 1997), *Изабрана тишина* (Лесковац 2000), *Изабрани дани* (Лесковац 2012), *Измаглице* - трилогија (Лесковац 2016); ЗБИРКЕ ПЕСАМА, ПРИЧА И АФОРИЗАМА: *Чудна лађа*, песме (Лесковац 1987), *Дневник на распусту*, песме (Лесковац 2002), *Говор камена*, песме (Лесковац 2004), *Песма жени*, песме (Власотинце 2007), *Невреме* – приче из завичаја (Лесковац 2016), *Аутобиографија – време сенки*, I део (Лесковац 2016), *Афо(к)ризми и друге (не)згоде*, (Лесковац 2017), *Афоризми са тужне пруге, I* (Лесковац 2018); *Афоризми са тужне пруге II* (Лесковац 2018); СТУДИЈЕ И ПУБЛИКАЦИЈЕ: *Лесковачки писци – трагови и трагања*, I-II (Лесковац 2015, 2016), *Лесковачки песници – панорама лесковачког песничтва 1944 – 2014* (Лесковац 2015), *Изабрани списи – сликање меморије* (романи, приче, песме, Лесковац 2016), *Хумор у делима писаца лесковачког краја* (Лесковац 2016), *Говор Лесковца и југа Србије* (Лесковац 2016), *Проф. др*

Душан Јањић: живот и мисао – хрестоматија и коментари (Лесковац 2017), Проф. др Тихомир Петровић, живот и мисао – хрестоматија и коментари (Лесковац 2017), Проф. др Драгомир Радовановић: живот и мисао – хрестоматија и коментари (Лесковац 2017), Др Добривоје Бошковић: живот и мисао – хрестоматија и коментари (Лесковац 2017), Говор Лесковца и југа Србије међу дијалектима српског језика (Лесковац 2021), Лесковачки писци и њихово доба, друго измењено и допуњено издање на више од 1.100 страна великог формата (Лесковац 2021), Др Добривоје Бошковић: живот и мисао – хрестоматија и коментари (друго издање, Лесковац 2022), Драган Радовић: живот и мисао – хрестоматија и коментари (Лесковац 2022).

Део стваралаштва: Данило Коцић (Народна библиотека „Десанка Максимовић“ – Власотинце)

САДРЖАЈ

1. Уместо увода – поноћни разговор (7)
2. Борислав Здравковић – живот и дело (21)
3. Бора Здравковић: Тренуци лирике (28)
4. Она између звезда и лишћа ((27)
5. Бор Здравковић: На падинама сна (28)
6. Бора Здравковић: Живот на даскама (35)
7. Сећања на Бору Здравковића (37)
8. Борислав Здравковић и периодика (47)
9. Заједничке збирке (49)
10. Бора Здравковић и часопис „Наше стварање (55)
11. Бора Здравковић и „Песмопис“ (79)
12. Зборник радова лесковачких писаца (87)
13. Лексикон писаца лесковачког краја (89)
14. Борислав Здравковић – изабране песме (101)
15. Уместо поговора (111)
16. Белешка о аутору (115)
17. Садржај (117)

**Професор Борислав Бора Здравковић
и новинар Данило Коцић**

Данило Б. КОЦИЋ
ТРЕНУЦИ ЛИРИКЕ
&
БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ
ЖИВОТ И МИСАО
(критички осврт – хрестоматија и
коментари: живот и дело најбољег
лесковачког песника)

Уредник и рецензент
Проф. др Душан Јањић

Илустрације
Академик Тодор Стевановић

Фотографије
Данило Коцић

Техничко уређење, лектура
и компјутерска обрада
Данило Коцић

Медија центар 016
Лесковац
2023.

Тираж
100 примерака

**CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

**821.163.41-1(082.2)
821.163.41"19/20":929
930.85(497.11)"19/20"**

Борослав Здравковић: живот и мисао - критички
осврт – хрестоматија и коментари: живот и дело
најбољег лесковачког песника)

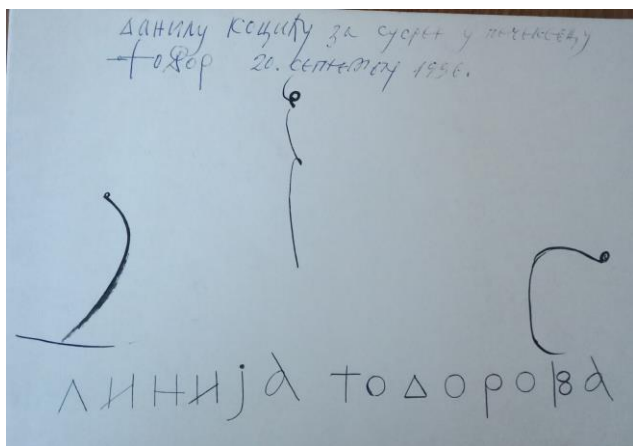
Данило Коцић, - Лесковац: Д. Коцић: Удружење
писаца Лесковац, ауторско издање, Лесковац 2023;
Тираж: 100 примерака

/ Данило Коцић. - Стр. 119: Белешка о аутору: стр.
115. Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-82997-63-4 (УПГЛ)

1.Лесковац - Културна историја 20.в-21.в

COBISS.SR-ID 219279116

Напомена:

Издавање ове студије помогао град Лесковац у оквиру Програма и пројеката у области културе за 2023. годину.

